

Pr. Prof. Dr. Mircea Pacurariu

Pagini din istoria Bisericii romanesti

Consideratii in legatura cu uniata in Transilvania

Aparitia atator articole in presa actuala privitoare la Biserica romana unita – numita azi “Biserica catolica de rit bizantin sau oriental” -, articole in care rolul acesteia este prezentat in chip denaturat, tendentios si unilateral, iar rolul Bisericii Ortodoxe in viata neamului nostru este minimalizat, uneori chiar contestat, ne determina sa publicam paginile de fata pentru restabilirea adevarului istoric si pentru lamurirea credinciosilor nostri.

Situatia Bisericii crestine pana la schisma din 1054. Se stie ca pana in secolul IX-lea, Biserica crestina era considerata una, nedespartita, asa cum a fost inemeiata de Mantuitorul Iisus Hristos si cum au socotit-o Sfintii Apostoli, Sfintii Parinti si Sinoadele ecumenice. Episcopii din Rasarit si din Apus au luat parte impreuna la cele sapte Sinoade ecumenice la acelasi nivel si nici unul din ei n-a pretins intaietatea sau primatul, iar Apusul crestin a fost de acord cu toate hotararile acestor Sinoade.

Cu toate acestea, “schisma” sau “dezbinarea” din 1054 a fost pregatita timp de secole, fiind generata de cauze multiple, intre care, cele de natura politica au avut un prim rol. Pe fundalul unor schimbari politico-teritoriale care au avut loc in cadrul imperiului roman – pana la sfarsitul secolului IV unitar – s-au produs schimbari si in viata Bisericii, cu dispute si acuze reciproce, care au dus, treptat, la dezbinarea Bisericii. Primele schimbari de natura administrativ-teritoriala in cadrul imperiului au avut loc la sfarsitul secolului III, cand imparatul Diocletian (285-305) a initat asa numita “tetrachie”, impartind imperiul roman in patru prefecturi: Orientul si Illyricul, care formau imperiul de Rasarit, Italia si Galia, care formau imperiul de Apus, fiecare din acestea doua fiind conduse de catre un august si un cezar. Cu toate acestea, imperiul era considerat unitar. Sistemul sau nu si-a dovedit viabilitatea, incat imparatul Constantin cel Mare (306-337) l-a inlaturat, restabilind unitatea deplina a statului roman, cu un singur imparat (august).

Dar acelasi imparat, in anul 330 a mutat capitala de la Roma in orasul nou intemeiat Constantinopol, care a devenit “Roma cea noua” sau “a doua Roma”. In 395, la moartea imparatului Teodosie cel Mare imperiul s-a impartit definitiv, in cel de Apus si cel de Rasarit. Roma ramane izolata, pe planul al doilea, prada popoarelor migratoare, incat in 476 a fost cucerita de heruli si rolul ei de “mare putere” in lumea antica poate fi socotit incheiat. In schimb, de-acum inainte, imperiul roman de Rasarit, care din secolul al VII-lea s-a numit “bizantin”, era considerat ca unicul continuator legitim al fostului imperiu roman, lucru care a dus la cresterea resentimentelor apusenilor fata de rasariteni. Sub imparatul Iustinian (527-656) s-a incercat o refacere a unitatii imperiului de altadata, dar ea n-a durat mult. In 568 longobarzii izbutesc sa cucereasca o mare parte din Italia, formand aici un puternic regat. In aceasta situatie, episcopii Romei isi indreapta privirile catre franci, cerandu-le ajutorul. La

solicitarea papei Stefan II, Pipin cel Scurt al francilor trece cu armata in Italia si cucereste cea mai mare parte din regatul longobarzilor, inclusiv teritoriul fostului exarhat bizantin al Ravennei, cucerit nu de mult de longobarzi. Toate teritoriile cucerite de franci in Italia au fost daruite de Pipin cel Scurt papei Stefan II, in anul 754, sub denumirea de “Patrimonium Sancti Petri”. In felul acesta, s-a creat un stat terestru, condus de papa, numit “Respublica Romanorum”, care a dainuit pana in anul 1870, cand s-a creat statul unitar italian (statul papal a fost reinfintat apoi, in 1929, teritoriul sau limitandu-se la Vatican). Prin aparitia acestui stat terestru, era firesc ca tensiunile dinre Apus si Rasarit – respectiv imperiul bizantin – sa creasca. Se mai adauga si masura luata de imparatul Bizantului Leon III Isaurul (717-740) in anul 731, de a trece provinciile Illyricului oriental, Italia de sud (Calabria), Sicilia si Creta sub jurisdicia patriarhului de Constantinopol, care pana atunci se aflau sub jurisdicia papei, confiscand, in acelasi timp, mosiile si veniturile pe care le avea in aceste provincii. O noua tensiune de ordin politic se produce in noaptea de Craciun a anului 800, cand papa Leon III a incoronat pe regele francilor, Carol cel Mare (768-814) ca “imparat roman al Apusului”. Prestigiul imperiului bizantin era din nou stirbit.

Pe de alta parte, nu trebuie trecut cu vederea nici faptul ca, incepand cu secolul al VII-lea, imperiul roman de Rasarit incepe sa se “elenizeze”, folosind exclusiv limba greaca in administratia de stat (pana atunci se folosea si latina), in viata culturala, ca sa nu mai vorbim de Biserica, aceasta folosind-o chiar de la inceputurile ei; in schimb in Apus, latina devine limba oficiala chiar si pentru popoarele care *nu* facusera parte din imperiul roman. Apar astfel doua “lumi” distincte: Apusul si Rasaritul, respectiv latinii si grecii, mostenitori si purtatori al unor culturi si civilizatii distincte, cu mentalitati si limbi diferite.

Paralel cu aceste diferentieri de ordin politic, etnic si cultural apar treptat, mai ales incepand cu secolul al VII-lea, o serie de inovatii de ordin dogmatic, canonic si liturgic introduse de Biserica apuseana. Lucrul se explica tot prin mentalitatea diferita a celor doua popoare grecii – inclinati spre filosofie si metafizica – analizau dogmele din toate aspectele, incat de multe ori ajungeau la erezii, pe cand latinii, mai practici, se ocupau mai mult de probleme de cult si de morala, dupa cum reiese si din inovatiile introduse. Vom analiza pe rand cele mai sensibile inovatii care au dus treptat la “schisma” din anul 1054.

Cea mai insemnata cauza a “schismei” si, in genere, a tuturor neintelegerilor dintre Apus si Rasarit pana azi, a fost si este “primatul” papal, pretins indeosebi de papa Nicolae I (858-867), care cerea sa i se recunoasca episcopului Romei primatul juridic si sa fie recunoscut drept conducatorul tuturor episcopilor din Apus si din Rasarit. Aceasta pretentie a papei Nicolae I si a urmasilor sau, nu se bazeaza pe nici o traditie apostolica. Chiar la inceputurile Bisericii, cand apostolii erau pusi in situatia de a lua o hotarare intr-o problema importanta, ei se adunau in Sinod, se rugau si decideau impreuna, inspirati de Duhul Sfânt (cf. F.Ap. 15, 22 si 28: “apostolii, preotii si toata Biserica”). Acest sistem “sinodal sau conciliar” a continuat cu Sinoadele ecumenice si locale si a ramas neschimbat in Biserica Ortodoxa pana azi; nici un episcop nu este mai presus decat altul. Patriarhul ecumenic din Constantinopol este primul “in sintire”, dar el n-are dreptul sa hotarasca singur, eu nu se bucura de “infailibilitate”, caci aceasta apartine numai Bisericii. Textul evanghelic pe care se bazeaza Biserica apuseana atunci cand sustine primatul este interpretat gresit (Mat. 16. 15-19) si nu a fost pus in discutia

nici unui sinod ecumenic; “piatra” pe care Hristos urma să-și zidească Biserica nu era persoana lui Petru (care l-a tagaduit de trei ori), ci marturisirea de credință a lui Petru, “temelia” Bisericii fiind însuși Iisus Hristos (cf. I Cor. 3,11). Mantuitorul Hristos nu are nevoie de un “vicar” pe pământ – cum se pretinde a fi papa – pentru că El a făgăduit că va fi cu noi “în toate zilele până la sfârșitul veacului” (Mat. 28, 20). Prima comunitate creștină s-a constituit la Ierusalim, la cincizeci de zile după Înviere și nu la Roma (cf. F. Ap. Cap. 2), iar Sf. Apostol Pavel a întemeiat comunitățile creștine din Filipi și din Corint (49-50 d.Hr.) înainte de sosirea Sf. Apostol Petru la Roma. De altfel, în practica Bisericii din primele veacuri, nu s-a acordat niciodată un primat juridic episcopului Romei. El nu se bucura decât de un primat de onoare. Prin canonul 28 al Sinodului IV ecumenic de la Calcedon, din anul 451, s-a acordat același primat de onoare papei din Roma și patriarhului de Constantinopol, primat care avea în vedere importanța Bisericilor pe care le cărmuiau, însemnatarea politică a orașelor respective, ca și numărul credincioșilor. Tot atunci s-a instituit și așa numita “pentarhie patriarhală”, cu scaunele de Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim.

Inovația tardivă a primatului juridic al episcopului Romei a fost nu numai cauza principală a tuturor neînțelegerilor dintre Apus și Răsărit, ci și cauza unor reale nenorociri pentru Biserica apuseană, pentru că papa – devenind un monarh ca oricare altul –, a inițiat atâtea războaie religioase, cruciadele, cu toate nenorocirile lor, închișișia, cu arderile pe rug ale unor “necredincioși”. În schimb, astfel de fapte nu s-au produs niciodată în Biserica Ortodoxă, care și-a păstrat spiritualitatea ei specifică. Mai notăm și faptul că papa Bonifaciu VIII (1294-1303) a fost primul care și-a pus două coroane, una deasupra alteia, pentru a semnala cele două puteri: temporală sau pământească și spirituală. Clement V (1314) și-a pus și a treia coroană, care închipuie toată puterea pe pământ și în cer (anatema-purgatoriul). Aceste trei coroane suprapuse constituie azi “tiara”, pe care o poartă papa în timpul marilor ceremonii.

În ce privește infailibilitatea papei, - adică concepția că papa nu poate greși în calitatea lui de pastor și învățător al tuturor creștinilor -, aceasta nu este altceva decât o deformare completă a sistemului sinodal sau conciliar, potrivit căruia, infailibilitatea aparține Bisericii în totalitatea ei. Ea a fost acceptată ca “dogmă” abia de Conciliul I Vatican din anul 1870.

Catolicismul roman a deformat chiar și “Simbolul de credință niceo-constantinopolitan”, adică marturisirea oficială de credință a Bisericii. Este vorba de articolul 8 care privește “purcederea” Duhului Sfânt, prin adăugarea că acesta purcede nu numai de la Tatăl, ci “și de la Fiul” (lat. “filioque”). Acest adăugare în Simbolul de credință este o adevărată erezie, o adevărată denaturare a cuvintelor Mantuitorului “Duhului adevăratului care de la Tatăl purcede” (Ioan, 15, 26). Adăugarea “filioque”, deși semnalată pentru prima oară la un sinod din Toledo (589), a fost acceptată oficial la un conciliu care a avut loc la Aix-la-Chapelle (azi Aachen), în anul 809, din ordinul împăratului Carol cel Mare. Papa Leon III (795-816) a protestat împotriva adăugării respective și a poruncit să se graveze pe două plăci de argint Simbolul niceo-constantinopolitan, în grecește și latineste, pe care le-a așezat la intrarea în biserică Sf. Petru din Roma. Generalizarea adăugării filioque în întreaga Biserică romano-catolică a făcut-o papa Benedict VIII (1012-1024), în anul 1014, la rugămintea împăratului german Henric II. Învățătura despre filioque a fost considerată ca una din cele mai grave inovații ale Bisericii apusene de către patriarhul ecumenic Fotie, într-o cunoscută Enciclică adresată tuturor Bisericilor de Răsărit, în anul 867.

In zilele noastre chiar si Biserica romano-catolica, in dorinta de refacere treptata a unitatii crestine, a inceput sa renunte la acesta invatatura.

O alta inovatie este conceptia despre “purgatoriu”, adica despre un loc curatitor intre rai si iad, in care merg sufletele celor care au murit cu pacate mai usoare.

La aceste inovatii de natura dogmatica, se adauga altele, cu caracter dogmatic-liturgic. De pilda, de prin secolele VIII-IX se incepe folosirea azimei sau a painii nedospite la savarsirea Sfintei Euharistii, care s-a generalizat in Apus abia prin secolele IX-XI. In Rasarit s-a folosit intotdeauna painea dospita.

Dintre Sf. Taine, in afara de Sf. Impartasanie, ne oprim si la preotie. Biserica Ortodoxa admite casatoria preotilor, asa cum o cerea si Sf. Pavel (Tit, 1, 6) si asa cum o recomanda Sinodul I ecumenic, - dar accepta episcopi numai din randul monahilor (can. 12 al Sinodului VI ecumenic). Biserica romano-catolica a introdus celibatul preotilor, lucru care isi are riscurile lui de ordin moral. Tot asa, de prin secolul V s-a dezvoltat in Apus ritul liturgic roman, cunoscut mai tarziu sub numele de “missa” un timp a existat si asa numitul rit “galican”.

Acestea au fost cauzele principale care au agravat neintelegerile dintre Apus si Rasarit si care au dus in final la “schisma” din 1054. De fapt, la 16 iulie 1054, n-a avut loc decat un act neinsemnat, intr-un fel, dar ale carui consecinte vor afecta grav Biserica lui Hristos: cardinalul roman Humbert a depus o bula de excomunicare a Bisericii rasaritene pe altarul catedralei Sf. Sofia din Constantinopol. Patriarhia ecumenica a aflat continutul acestui act abia dupa cateva zile, raspunzand cu o “contraanatema”. Acest an marcheaza, deci, sfarsitul unitatii Bisericii lui Hristos. De acum inainte, Biserica rasaritena se va numi “ortodoxa” (in gr. Dreptcredincioasa; ortodoxie = dreapta marire) termen folosit inca din secolul II, pentru ca Biserica adevarata sa se deosebeasca de eretici; cea Apuseana se va numi “catolica” (adica universala) sau “romana”, intrucat isi avea centrul la Roma. Intrucat centrul Bisericii rasaritene era la Constantinopol, in imperiul bizantin sau grec, ea a fost numita de teologii apuseni, si “Biserica greaca”, desi Ortodoxia cuprinde si alte Biserici “nationale”: gruzina (sec. IV), romana (la inceput dacoromana) si cele slave: bulgara (sec. IX), rusa (sec. IX) si sarba (sec. X).

Problema jurisdicției bisericești asupra teritoriilor nord-dunarene

S-a sustinut, in anumite lucrari datorate unora teologi catolici, ca toate comunitatile bisericești dacoromane, devenite apoi romanesti, ar fi apartinut de Roma. Situatia este inalta. Am mentionat in primele pagini reforma politico-administrativa a imparatului Diocletian din anul 297 si apoi divizarea definitiva a Imperiului roman in cel de Apus si de Rasarit, in anul 395. Trebuie sa retinem ca aceste schimbari au avut urmari si asupra organizarii bisericești din provinciile romane dunarene. Printr-un decret al imparatului Teodosie II din anul 421, toate bisericile din prefectura Ilyricului – care faceau parte din Imperiul de Rasarit – erau subordonate arhiepiscopului din Constantinopol. Prin Condicele teodosian din anul 438 se prevedea din nou subordonarea Ilyricului fata de Constantinopol. Deci, Biserica “straromana” nu a stat nicicand sub jurisdicția Romei, mai ales ca in primele trei secole fiecare Biserica locala isi va avea propriul ei episcop, bucurandu-se de o deplina “autocefalie” si nedepinzand

de nici un alt ierarh.

În privința limbii liturgice, desigur comunitățile creștine din nordul Dunării au folosit limba vorbită de autohtoni, adică latina vulgară și apoi straromana. Începând cu secolul al VII-lea, pe teritoriul țării noastre s-au așezat grupuri însemnate de slavi, care, în contact cu populația daco-română autohtonă, s-au creștinat. După aprecierea unor istorici de prestigiu, ca P. P. Panaitescu, C. C. Giurescu, ș.a., începând cu secolul al X-lea s-a introdus limba slavă în cultul bisericilor românești din teritoriile nord-dunărene. Acest lucru se explică prin aceea că, atunci mai trăiau grupuri de slavi; conducătorii acestora voiau o limbă pe care să o înțeleagă și nu limba “straromana” înțeleasă numai de autohtoni. Pe de altă parte, trebuie să menționăm că în secolele VII-X românii erau înconjurați numai de slavi (chiar și Pannonia, adică Ungaria de azi, făcea parte din Moravia Mare, însemnat stat slav) cu alte cuvinte erau ca o insulă în mijlocul unei mari slave, împiedicată să mai aibă legături cu Constantinopolul sau cu Roma. În felul acesta, s-a adoptat treptat limba slavă de către Biserică și clasa cnezială românească, fiind introdusă mai târziu și în cancelăriile domnești din Țara Românească și Moldova.

Prin introducerea “ritualului bizantino-slav” în bisericile lor, românii au rămas pe mai departe în cadrul Bisericii răsăritene, fiind până astăzi singurul popor de limbă și origine romanică, dar de rit ortodox, deci legați de Roma prin limbă, iar de Constantinopol prin credință. Acest lucru a fost scos în evidență, de către Parintele profesor D. Staniloae prin cuvintele: “Această sinteză de latinitate și ortodoxie, ea însăși un miracol și o formă de originalitate unică, a ajutat poporul român să se mențină, prin latinitate neconfundat cu lumea slavă, iar prin ortodoxie neconfundat cu lumea naționalităților catolice din vecinătatea apuseană”. (Dumitru Staniloae, Rolul Ortodoxiei în formarea și păstrarea ființei poporului român și a unității naționale, în rev. “Ortodoxia”, an XXX, 1979, nr. 4, p. 599).

Noi aspecte din viața Bisericii creștine în mijlocul mileniului al doilea.

La începutul anului 1054, papa Leon IX trimite o delegație la Constantinopol, pentru a duce tratative cu Patriarhia ecumenică. Contrar misiunii pe care o primise, cardinalul Humbert, conducătorul delegației, în ziua de 16 iulie 1054 a depus pe altarul catedralei Sfânta Sofia, o bulă de excomunicare a patriarhului Mihail Cerularie și a tuturor celor ce împărtășeau aceeași credință cu el. Patriarhul – care a aflat abia după câteva zile cuprinsul bulei – a convocat Sinodul permanent – la 24 iulie – care a excomunicat, la rândul său, pe aceia care au întocmit bulă și pe toți cei care ar accepta-o. Decizia patriarhală a fost aprobată și de ceilalți patriarhi ai Răsăritului (Alexandria, Antiohia și Ierusalim), încât “schisma” a devenit fapt împlinit.

În secolele ce au urmat, împărații Bizanțului au făcut mai multe încercări pentru a se ajunge la unire – chiar cu recunoașterea primatului papal – fiind nevoiți să accepte un asemenea compromis, datorită expansiunii turcilor selgiucizi, care, începând de la mijlocul veacului al XI-lea, după ce au învins pe arabi, au constituit un pericol permanent pentru Bizanț. Dar în loc să se ajungă la o înțelegere, au urmat alte evenimente care au agravat schisma. Între altele, cruciadele – inițiate de papi – au dus la noi tensiuni între Răsărit și Apus, căci o bună parte dintre teritoriile care aparținuseră altădată imperiului bizantin – inclusiv Grecia – au fost ocupate de cavalerii cruciați, care au creat acolo diferite

regate si principate “latine” (unul chiar la Ierusalim). In 1204, in timpul cruciadei a patra, pe cand scaunul roman era ocupat de papa Inocentiu III (1198-1216), cavalerii francezi au cucerit insasi capitala imperiului Bizantin, Constantinopolul. A fost unul din evenimentele cele mai triste ale evului mediu. Se creaza ai un nou imperiu, numit “latin”, condus de Balduin de Flandra, apoi de altii. In locul Patriarhiei ortodoxe se creaza o Patriarhie latina, in frunte cu italianul Toma Morosini. Toate tezaurele imperiului au fost rapite – impreuna cu numeroase manuscrise si moaste de sfinti, - ajungand in bisericile, bibliotecile si muzeele din Occident. In toata perioada existentei imperiului latin de Constantinopol, dar si a celorlalte state create de cavalerii cruciati, clerul grec a fost sistematic persecutat de cel latin; adeseori episcopii ortodocsi erau alungati din scaunele lor si inlocuiti cu episcopi latini, care exercitau tot felul de presiuni asupra credinciosilor ortodocsi.

In timpul ocupatiei Constantinopolului, imparatii bizantini si patriarhii ecumenici s-au refugiat la Niceea, in apropiere de coasta asiatica a Marii de Marmara, unde s-a format un mic stat bizantin independent, cunoscut sub numele de “imperiul de la Niceea”, sub dinastia Lascarizilor. Abia in 1261 imparatul Mihail VIII Paleologul a reusit sa elibereze Constantinopolul si sa restabileasca imperiul bizantin, desi acum era redus numai la Capitala si tinutul inconjurator.

Datorita pericolului tot mai amenintator al turcilor selgiucizi, acelasi imparat a fost nevoit sa initieze un dialog cu scaunul papal. In 1274 s-a intrunit un sinod (conciliu) de unira la Lyon, in Franta, dar fara nici un rezultat. In prima jumatate a secolului al XV-lea, imparatul Ioan VIII Paleologul face o noua incercare de dialog. In 1438 se deschide un sinod (conciliu) pregatitor la Ferrara, in Italia, mutat la inceputul anului 1439 la Florenta. Dupa lungi discutii, la presiunea imparatului, care era de fata (patriarhul Iosif a murit la Florenta, in timpul lucrarilor Sinodului), 33 de delagati ortodocsi au semnat un act de unire, la 6 iulie 1439. Ortodocsii se angajau sa recunoasca patru puncte din invatatura catolica: primatul papal, purcederea Sf. Duh de la Tatal si de la Fiul (filioque), purgatoriul si impartasirea cu azima (sunt asa numitele “puncte florentine”).

Unirea de la Florenta a ramas insa fara urmari. Biserica Ortodoxa Rusa a respins-o in 1441. Ceilalti trei patriarhi rasariteni (din Alexandria, Antiohia si Ierusalim), intruniti intr-un Sinod la Ierusalim, in 1443, n-au aderat la falsa unire de la Florenta, intrucat ea s-a hotarat in conditii tragice, fiind vizibil contrara sentimentelor majoritatii clerului si poporului ortodox. In 1450 s-a tinut un Sinod antiunionist chiar la Constantinopol. Dupa cativa ani, a urmat marea tragedie a cuceririi Constantinopolului de ostile sultanului Mahomed II (29 mai 1453), cu urmarile ei dezastruoase pentru intreg Rasaritul ortodox. O parte din statele Bisericii ortodoxe din Balcani si Orientul Apropiat au avut aceeasi soarta, cunoscand o lunga si apasatoare dominatie otomana (Patriarhiile de Constantinopol, Alexandria, Antiohia si Ierusalim, Bisericile nationale din Grecia, Bulgaria, Serbia, Albania, Cipru). In aceasta situatie, practic nu se mai putea vorbi de contacte intre cele doua Biserici.

Cum a aparut uniatismul ?

Dupa Reforma protestanta din secolul XVI-lea, Biserica romano-catolica a pierdut milioane de credinciosi, care au aderat acum la luteranism, calvinism si anglicanism. In aceasta conjunctura nefavorabila, Biserica Romei a incercat o actiune de refacere a pozitiiilor pierdute, prin convertirea unor

credinciosi din diferite tari si Biserici din Rasaritul Europei si Orientul Apropiat – care treceau pe atunci printr-o perioada critica sub raport national, politic si economic – dar pe aceeasi cale gresita a impunerii primatului papal. In vederea realizarii acestui obiectiv, Biserica apuseana s-a folosit de ordinul calugarilor iezuiti, infiintat in 1540 de fostul ofiter spaniol Ignatiu de Loyola, care vor contribui la convertirea unor ortodocsi, mai ales prin scolile indrumate de ei. Iezuitii au lucrat insa si pentru trecerea in masa la Biserica Romei a unor popoare ortodoxe aflate intre granitele unor state catolice. Pentru inceput, nu impus o catolicizare totala a acestor credinciosi, ci s-a cautat o solutie de compromis, prin acceptarea partiala de catre ortodocsi a unor dogme catolice, dar cu pastrarea integrala a ritului sau a cultului bizantin (grec). Este vorba de recunoasterea celor patru puncte formulate la Conciliul sau Sinodul de unire intre rasariteni si apuseni, care a avut loc in anul 1439 la Florenta. De fapt, aceste puncte “florentine” s-au redus, in cele din urma, la unul singur: primatul papal. Asa s-a ajuns la aparitia “uniatismului” sau a Bisericilor “greco-catolice” ori “unite” cu Roma.

Prima “unire” de acest fel a fost realizata la Brest (azi in Bielorusia sovietica) in 1596, cand o parte din clerul, nobilimea si credinciosii ucrainiei din regatul polon catolic au acceptat unirea cu Biserica Romei. Acest act a dus la multe tulburari in randul ucrainienilor, cu martirizarea unor ierarhi, preoti si credinciosi, cu rapiri de biserici ortodoxe si alte abuzuri. Sub aceleasi presuni ale nobilimii catolice si ale iezuitilor, a avut loc si “unirea” de la Muncaci (azi Mukacevo, in Ucraina sovietica), din 1646, a rutenilor din Ucraina subcarpatica. Incercari sporadice de atragere a unor credinciosi ortodocsi la uniatie au avut loc in Serbia, Bosnia, Hertegovina, in Siria si Tara Sfanta, dar si a unor credinciosi din asa-numitele “Biserici orientale” din Siria si Egipt, toate ducand la tulburari, la dezbinari, la lupte intre frati, chiar si la deznationalizarea unora dintre ei. Desi intial s-a promis noilor uniti ca se va pastra nealterat ritul bizantin, totusi, cu timpul, s-a incercat o catolicizare treptata, care avea ca scop final asimilarea totala a credinciosilor ortodocsi si “vechi orientali” in catolicism.

Antecedentele uniatiei in Transilvania

Intr-o conjunctura politica asemanatoare, s-au desfasurat evenimentele si in Transilvania, care au dus la unirea unei parti a clerului si credinciosilor de aici cu Biserica Romei. In prealabil, consideram necesare cateva lamuriri privind trecutul Bisericii romanesti din Transilvania pana la sfarsitul secolului XVII-lea.

Invatatura crestina a patruns sporadic in teritoriile intracarpatiche indata dupa cucerirea Daciei de catre romani. Stau marturie, in acest sens, o seama de piese arheologice care dateaza din secolele III-X, cateva marturii literar-istorice privind existenta unor episcopi, horepiscopi, preoti si calugari, lacasuri de cult in intreg spatiul carpato-danubiano-pontic. Dupa contopirea teritoriilor intracarpatiche de catre regatul catolic maghiar, au avut loc profunde mutatii de natura etnica, sociala si religioasa. Pe langa romanii autohtoni, care au detinut in permanenta superioritatea numerica, au venit acum aici si elemente maghiare, dintre cuceritori, apoi au fost colonizati sasi si secui, in teritoriile in care locuiesc pana astazi. In 1437 s-a constituit cunoscuta “unire a celor trei natiuni”, nobili, sasi si secui, cu excluderea treptata a romanilor autohtoni din viata constitutionala a Transilvaniei. A inceput si o intensa actiune prozelitista catolica, patronata de papi sau de regii Ungariei, prin diferiti misionari si

inchizitori. O parte dintre cnejii romani au trecut la Biserica romano-catolica si cu timpul au fost maghiarizati.

Exista, in schimb, nenumarate marturii arheologice, documentare si literare cu privire la viata bisericeasca a romanilor ortodocsi. De pilda, s-au zidit – mai ales in partile Hategului si Hunedoarei – zeci de biserici si manastiri romanesti din piatra si caramida, apartinand secolelor XIII-XIV, majoritatea existente pana azi. Se cunosc cu numele multi preoti si protopopi romani in secolele XIV-XV. Avem dovezi sigur despre existenta unor ierarhi ortodocsi, ca arhiepiscopul Ghelasie de la Ramet, in 1377, Ioan de Hunedoara in 1456, un Ioanichie in 1479. De la sfarsitul secolului XV-lea si pana pe la mijlocul secolului al XVI-lea, sediul Mitropoliei ortodoxe romanesti a Transilvaniei s-a stabilit in satul Feleac, langa Cluj, unde au pastorit patru ierarhi.

Dupa anul 1541, voievodatul Transilvaniei a devenit un principat autonom sub suzeranitate otomana, condus de principii maghiari sau romani maghiarizati. Odata cu aceste mutatii de natura politica, s-au produs si insemnate schimbari in sfera vietii bisericesti. Pe langa catolicism, au aparut si au fost recunoscute oficial de Dieta Transilvaniei, trei confesiuni noi, nascute din Reforma: luterana (1550), la care au aderat sasi, calvina sau reformata (1564) si unitariana (1568), la care au aderat ungurii si secuii. Episcopiile romano-catolice din Alba Iulia si Oradea si manastirile lor au fost desfiintate, iar averile lor secularizate, incat Biserica romano-catolica a ramas cu un numar foarte redus de credinciosi. Deci, de acum inainte vor exista in Transilvania trei natiuni, - maghiari, sasi si secu - , dar si patru confesiuni “recepte”, - catolica, luterana, calvina (reformata) si unitariana. Singurii romanii, si credinta lor ortodoxa, au ramas si pe mai departe in starea de dinainte: “tolerati” si lipsiti de drepturi in propria lor tara. In aceasta noua perioada din istoria Transilvaniei, principii calvini din Alba Iulia au patronat o intensa actiune prozelitista printre romani, in vederea atragerii lor la calvinism, prin aceasta urmarindu-se si maghiarizarea lor. Cu toate acestea, propaganda calvina n-a inregistrat succese. Au contribuit la aceasta, in primul rand, mitropolitii Transilvaniei, care si-au stabilit sediul un timp la Geoagiu (jud. Alba), iar dupa 1572 la Alba Iulia. Intre ei s-au remarcat Ghenadie I, Ioan de la Prislop, Ghenadie II, Ilie Iorest, Simion Stefan si Sava Brancovici. Prin cartile tiparite de ei, ca si prin legaturile pe care le-au pastrat cu romanii de pretutindeni, ei au contribuit la mentinerea si consolidarea constiintei de unitate etnica, culturala si bisericeasca a romanilor.

Trebuie sa retinem si faptul ca romanii transilvaneni au pastrat in permanenta stranse legaturi cu fratii lor din Tara Romaneasca si Moldova. Domnii acestor tari au zidit biserici si manastiri in Transilvania, intre care bisericile de la Vad si Feleac (de Stefan cel Mare sau Petru Rares), manastirea Prislop in Tara Hategului (domnita Zamfira din neamul Basarabilor), biserica Sf. Nicolae din Scheii Brasovului (de mai multi domni si boieri), biserica din Turnu Rosu – Sibiu (de Matei Basarab), bisericile din Fagaras, Ocna Sibiului si manastirea de la Sambata de Sus (toate trei de Constantin Brancoveanu) si multe altele, care au disparut de-a lungul anilor. Mesteri tipografi (ca Filip Moldoveanu, diaconul Coresi s.a.) de dincolo de Carpati au lucrat in Transilvania, dascali, copisti de manuscrise si zugravi de biserici treceau dintr-o parte in cealalta a Carpatilor. Alaturi de tipariturile ardelene (cartile lui Coresi, intre care Liturghierul si Cazania in romaneste, apoi Noul Testament de la Alba Iulia din 1648, Chiricodromionul de la Alba Iulia din 1699 si altele), au fost difuzate in Transilvania exemplare din absolut toate tipariturile muntene si moldovene: Pravila de la Govora din 1640, Cazania lui Varlaam din 1643, Psaltirea in versuri a lui Dosoftei din 1673, Biblia de la Bucuresti

din 1688, cartile de cult si invatatura ale lui Antim Ivireanul si atatea altele.

Dupa infrangerea ostilor otomane sub zidurile Vienei in 1683, imperiul austriac, condus de dinastia Habsburgilor a inceput cucerirea treptata a unor teritorii din Europa centrala, aflate pana atunci sub dominatia otomana. Printre acestea se afla si principatul Transilvaniei, a carui Dieta a fost nevoita sa accepte "protectoratul" imparatului Austriei, la 9 mai 1688. "Jugul de lemn" al turcilor se schimba cu "jugul de fier" al austriecilor, dupa cuvantul unui cronicar maghiar. La 4 decembrie 1691, imparatul Leopold I (1658-1705) a sanctionat asa-numita "diploma leopoldina", in 18 puncte, care a fost o adevarata constitutie a Transilvaniei pana in 1867. Principatul urma sa fie condus de un guvernator - ales de Dieta si confirmat de Curtea de la Viena -, ajutat de un Consiliu de 12 membri (guvern). Prin aceeași Diploma s-au confirmat si privilegiile celor "trei natiuni politice" existente pe atunci in Transilvania (care puteau fi numiti in functie publice), precum si drepturile celor "patru religii recepte". In Diploma nu se facea nici o mentiune despre romani, considerati ca "tolerati", dupa cum era si credinta lor ortodoxa. Prin tratatul de pace de la Carlovit din 26 ianuarie 1699, imperiul otoman recunostea trecerea Transilvaniei in stapanirea Habsburgilor. Aceeasi soarta a avut si Banatul in 1718.

Cum s-a facut uniatia in Transilvania ?

Indata dupa ocuparea Transilvaniei de Habsburgi, s-a inceput o actiune energica pentru consolidarea dominatiei lor. Un rol insemnat in aceasta actiune a revenit Bisericii romano-catolice. Pentru aproape un veac si jumatate calvinii detinusera o situatie privilegiata in viata politica a principatului transilvan, pe cand catolicii au fost exclusi aproape total. Dar odata cu ocuparea Transilvaniei de catre Habsburgii catolici, raportul de forte trebuia schimbat in favoarea catolicismului. In acest scop, au fost initiate o serie de actiuni ca: reinfiintarea episcopiilor romano-catolice din Oradea (1692) si Alba Iulia (1715), restituirea mosiilor confiscate sau a unor biserici, danii noi, revenirea iezuitilor s.a. Dar recastigarea pozitiiilor economice, politice si religioase se putea face mai ales prin sporirea numarului credinciosilor catolici. Intrucat "recatolicizarea" luteranilor, calvinilor si unitarienilor era practic imposibila, misionarii iezuiti si-au indreptat atentia spre romanii ortodocsi, care erau mai numerosi decat toate celelalte natiuni sau confesiuni "recepte" la un loc. Prin atragerea romanilor ortodocsi la unirea cu Biserica Romei se urma, pe de o parte, inmultirea numarului catolicilor si, implicit, cresterea rolului politic al "statului catolic" transilvan (reprezentantii catolici din Dieta), caci membrii acesteia se alegeau dupa numarul credinciosilor fiecarei confesiuni, iar pe de alta parte, ruperea oricaror legaturi ale romanilor din Transilvania cu fratii lor din Tara Romaneasca si Moldova.

Istoricii iezuiti au sustinut ca unirea romanilor cu Roma s-ar fi hotarat intr-un sinod intrunit sub mitropolitul Teofil la Alba Iulia, in februarie 1697, cand s-ar fi acceptat asa-numitele "puncte florentine" primatul papal, impartasira cu azima, filioque si purgatoriul. Cercetarile ulterioare au dovedit insa ca n-a avut loc nici un sinod de unire la acea data, iar actele prezentate de iezuiti erau false (cercetarile grafologice au stabilit ca insasi semnatura mitropolitului pe unul din acte era o imitatie putin reusita a ei). De altfel, falsitatea lor reiese, in chip logic, caci daca s-ar fi acceptat atunci unirea, deci la 1697, nu mai aveau nici un rost incercarile de unire din 1698 si 1701, pe care le vom prezenta in

randurile urmatoare.

Dupa moartea mitropolitului Teofil al Ardealului, in vara anului 1697, in locul sau a fost ales un tanar ieromonah de la manastirea-resedinta din Alba Iulia, cu numele de Athanasie (din botez Anghel). Potrivit vechiului obicei, a plecat la Bucuresti in vederea hirotonirii ca arhiereu. Acest act a fost savarsit de mitropolitul Teodosie al Ungrovlahiei abia la 22 ianuarie 1698. Cu acest prilej i s-a cerut sa semneze o “marturisire de credinta ortodoxa”, in 22 de puncte, intocmita de mitropolitul Teodosie si de patriarhul Dositei al Ierusalimului – aflat atunci la Bucuresti – si desiguit cu stirea domnitorului Constantin Brancoveanu; i se cerea sa respecte toate invataturile dogmatice, canonice si de cult ortodoxe, mai ales cele contestate de calvini si de catolici.

Dar tocmai in perioada vacantei scaunului mitropolitan a inceput si actiunea iezuitilor maghiari in vederea atragerii romanilor ortodocsi la unirea cu Roma. Ei au cautat sa profite de nemulțumirea clerului si a credinciosilor impotriva calvinilor care desfasurasera printre ei, aproape un secol si jumatate, o intensa dar zadarnica actiune prozelitista, precum si de starea materiala precara a preotilor romani, expusi – ca si pastoritii lor – unei intreite opresiuni: nationala, sociala si religioasa. Inca din septembrie 1697, iezuitul Paul Ladislau Barany din Alba Iulia a prezentat Curtii din Viena un memoriu din partea “Statului catolic ardelean” - deci a membrilor catolici din Dieta – privitor la unirea romanilor cu Biserica Romei. Cu toate staruintele catolicilor, imparatul Leopold I a dat o rezolutie abia la 14 aprilie 1698, potrivit careia romanii puteau sa se uneasca cu oricare din cele patru religii “recepte”, ori sa ramana in credinta lor ortodoxa. Se facea insa precizarea ca preotii care vor accepta unirea cu una din religiile recepte urmau sa beneficieze de toate drepturile sau “privilegiile” clerului confesiunii respective, subliniindu-se ca aceia care se vor uni cu Biserica Romei, recunoscand pe papa drept cap al Bisericii, “se vor bucura de privilegiile preotilor catolici”. Deci se cerea numai recunoasterea primatului papal, urmand ca preotii romani sa fie scutiti de iobagie, precum si de numeroasele contributii catre stat – mai ales pe timp de razboi – si fata de proprietarii de pamant locali (nemesi).

Desigur, rezolutia respectiva n-a multumit cercurile catolice. De aceea, la 2 iunie 1698, cardinalul Leopold Kollonich, arhiepiscop de Esztergom, in Ungaria, a adresat un “manifest” catre preotii romani transilvaneni, prin care se preciza ca de privilegiile Bisericii si ale preotilor catolici urmau sa beneficieze numai aceia care acceptau intreaga doctrina catolica si in special cele patru puncte “florentine”. Pe baza acestor doua acte, iezuitii au inceput noi presiuni pentru atragerea romanilor la unirea cu Roma. Singurul act despre care s-a afirmat ca ar exprima vointa clerului in acest sens este asa-numitul “**manifest de unire**” sau “**cartea de marturie**”, cu data de 7 octombrie 1698, semnata de 38 de protopopi.

Cum arata “manifestul de unire”? Avea trei file, primele doua formate dintr-o foaie (coala) indoita, la care s-a lipit inca o fila, taiata in jumatate dintr-o alta coala. Pe pagina intai era textul propriu-zis, prin care “vladica, protopopii si popii bisericilor romanesti” declarau in termeni vagi ca “den buna voia noastra de unim cu Biserica Romei cea catoliceasca si ne marturisim a fi madularile ei”, dar cu precizarea ca “cu acele privilegii voim sa traим cu carele traiesc madularile si popii acesti Biserici sfinte”. Dupa textul propriu-zis, a fost adaugat ulterior un “post scriptum”, cu 13 randuri scrise mai marunt, ca sa incapa totul pe aceeasi pagina, in care se puneau anumite conditii in vederea unirii cu

Biserica Romei. Se prevedea – pentru cei de atunci si urmasii lor – ca sa nu se schimbe nimic “din obiceiul Bisericii noastra a Rasaritului”, ci “toate taramoniile, sarbatorile, posturile, cum pana acum, asa si de acum nainte sa fim slobozi a le tine dupa calindariul vechiu si pre cinstitul vladica nostru Athanasie nime pana-n moartea sfintii sale sa n-aiba putere a-l clati...”. In continuare, se cerea ca succesorul lui Athanasie sa fie ales tot de soborul protopopilor, potrivit practicii traditionale, dar hirotonit de “patriarhul de supt biruinta inaltii sale” (probabil de patriarhul sarb de Carlovit). Se cerea, de asemenea, recunoasterea drepturilor protopopilor, facandu-se la sfarsit precizarea ca, daca toate acestea nu vor fi respectate, “pecetile si iscaliturile noastre sa n-aiba nici o tarie”.

Pagina a doua cuprindea o declaratie de unire in limba latina, complet diferita de cea de pe prima pagina. Cata vreme in textul romanesc protopopii faceau o declaratie evaziva de unire, in cel latinesc se afirma ca ei se unesc “din insuflare dumnezeiasca”, “primind, marturisind si crezand toate cate le primeste, marturiseste si le crede ea (Biserica romano-catolica, n.n.), dar mai ales cele patru puncte in care stiam ca ne deosebim pana acum”... Deci, suntem in fata unor falsuri evidente.

Paginile 3,4 si 5 cuprindeau semnaturile a 38 de protopopi, cu 37 de peceti (doi din ei au folosit o singura pecete). In spatiul dintre semnaturi s-a transcris in latineste numele protopopilor si sediul lor, incat se parea ca acceptau si cele scrise pe pagina a doua, in latineste, limba pe care ei nu o cunosteau. Dar dupa semnaturi, pe pagina a cincea, exista un “codicil”, pe care expertizele grafologice l-au atribuit lui Atanasie insusi, in care se precizau din nou conditiile in care se accepta unirea: “Si asa ne unim ... cum toata leagea noastra, slujba Bisericii leturghia si posturile si carindariul nostru sa stea pre loc, **iar sa (daca) n-ar sta pre loc acele, nici aceste peceti sa n-aiba nici o tarie asupra noastra**”... Deci era o redactare rezumativa a post-scriptumului de pe prima pagina.

Din cercetarea atenta a “manifestului de unire”, reiese ca redactarea lui a fost determinata de interese de ordin material, mai precis de dorinta protopopilor de a se bucura de “privilighiomurile” clerului catolic si nici decum de framantari de constiinta sau de vreo numultumire fata de credinta lor stramoseasca. Dimpotriva, post-scriptumul de pe pagina intai, ca si condiciul de pe ultima pagina, cereau categoric pastrarea integrala a doctrinei ortodoxe (“lege”), a organizarii bisericesci (alegerea mitropolitului si drepturile protopopilor) si a cultului (“slujba Bisericii, leturghia si posturile si carindariul nostru”), iar in partea lor finala se preciza ca nerespectarea acestora anula intregul act de unire. Se adauga si cateva obiectiuni de ordin formal, intre care cea mai insemnata **era aceea ca lipsea semnatura mitropolitului**, ceea ce facea nul intregul act, precum si faptul ca nu era scris pe o coala intreaga, ci pe foi lipite si cu doua adausuri ulterioare.

Tinand seama de toate acestea, profesorul Silviu Dragomir, care a studiat amanuntit declaratiile de unire, a ajuns la constatarea ca hotararea de unire nu s-a luat in sobor, iar semnaturile fie ca au fost stranse individual, cu ocazia trecerii protopopilor respectivi prin Alba Iulia, fie ca foile cu semnaturile au fost luate de la un alt act. De altfel, nici un izvor contemporan nu aminteste de vreun sinod intrunit la 7 octombrie 1698. Inseamna ca intreaga declaratie de unire n-a fost altceva decat un fals savarsit de iezuiti. Ca sa nu fie prinsi cu acest fals, iezuitii au tainuit actul respectiv. Nu s-a aflat de el decat in 1879, cand a fost descoperit de istoricul unit Nicolae Densusianu, in arhiva iezuitului maghiar Gabriel Hevensi, consilierul cardinalului Kollonich, ajuns apoi in Biblioteca Universitatii din Pesta. Acest istoric obiectiv a atras pentru prima data atentia asupra deosebirilor dintre cele doua texte si asupra

falsurilor operate de iezuiti.

În sesiunea Dietei transilvanene întrunită în toamna anului 1698, Baranyi a înaintat un memoriu – în numele clerului roman – cerând scutirea sa de impozite, pe baza rezoluției imperiale din 14 aprilie 1698. Dieta – formată mai ales din calvini și luterani – a hotărât să se efectueze o anchetă în satele romanesti, pentru a constata câți preoți și credincioși acceptă unirea cu Roma. În cursul anului 1699, s-au efectuat două anchete, al căror rezultat a fost uluitor: sute de sate au declarat că vor să-și păstreze vechea lor credință, iar dintre preoți doar câțiva au declarat că se vor uni dacă va face acest lucru și mitropolitul.

Cu toate acestea, probabil la insistențele cardinalului Kollonich, la 26/28 februarie 1698 împăratul Leopold I a semnat o nouă diplomă, cunoscută sub numele de “diplomă întâi leopoldină”, prin care își exprima mulțumirea pentru convertirea romanilor, grecilor și rutenilor (!), declarând validă unirea lor cu Biserica Romei, prin acceptarea tuturor învățăturilor ei, îndeosebi a celor patru mari puncte deosebitoare. Considerăm de prisos orice comentariu! Prin aceeași diplomă, se acordau preoților romani uniți (!) toate scutirile și privilegiile de care beneficiau preoții romano-catolici.

Trebuie reținut și faptul că iezuitii au pus în circulație un nou fals și anume un pretins sinod de unire care s-ar fi întrunit la Alba Iulia la 4-5 septembrie 1700, cu participarea a 54 de protopopi din Transilvania și Maramureș, fiecare însoțiti de câte 2 preoți și 3 mireni, care ar fi votat în unanimitate și de bună voie unirea cu Biserica Romei, prin acceptarea celor patru puncte “florentine”. Adevărul este că nu există nici o declarație originală de la acest pretins sinod, ci numai o copie, fără semnături, ceea ce arată limpede că totul era o născocire iezuită. Apoi, nici un izvor contemporan nu consemnează întrunirea unui asemenea sinod. De altfel, ce rost ar fi avut acesta, din moment ce – potrivit afirmațiilor aceluși iezuit – s-au mai întrunit două sinoade: în februarie 1697 și la 7 octombrie 1698? Răspunsul este limpede: toate cele trei sinoade sunt simple plasmuri ale iezuitilor.

În acest timp, mitropolitul Atanasie a continuat să se mențină pe linia tradiției ortodoxe. Cu ajutorul lui Constantin Brancoveanu și al lui Antim Ivireanul – pe atunci ieromonah-tipograf – a tipărit la Alba Iulia, în 1699, o **Bucoavna** (Abecedar) și un **Chiriacodromion** (o reeditare a Cazaniei lui Varlaam din 1643). În iunie 1700 același domnitor a daruit Mitropoliei transilvanene moșia Merisani, în județul Argeș. La 14 septembrie 1700, s-a întrunit la Alba Iulia obisnuitul “sobor mare” al protopopilor Mitropoliei, care a stabilit 28 de “puncturi” cu privire la viața religioasă-morală a preoților și credincioșilor și la pregătirea viitorilor preoți. De notat că nu se făcea nici cea mai vagă amintire despre unirea cu Roma, ci totul era pe linia tradițională, ortodoxă.

Probabil acestea au fost cauzele care au dus la chemarea lui Atanasie la Viena, la începutul anului 1701. Era însoțit, între alții, de iezuitul Carol Neurautter, misionar militar în Sibiu, care devenise între timp, principalul promotor al unirii, în locul lui Baranyi, mutat la Trnava, în Slovacia. Ajuns la Viena, Atanasie a fost pus în fața a 22 de acuze, formulate de autoritățile transilvanene, privind viața sa morală, neregulile în conducerea și gestiunea Mitropoliei. În fața acestor acuzații compromitatoare, - care ar fi dus ușor la înlăturarea sa din scaun -, Atanasie a fost sfătuit să accepte oficial unirea cu Roma. Cedând presiunilor exercitate asupra lui, la 24 martie 1701 Atanasie a fost rehirotonit preot, iar a doua zi episcop (deși hirotonia este o Taină care nu se repetă!), într-o capelă a iezuitilor din Viena, de către cardinalul Kollonich, asistat de alți doi episcopi catolici. La 19/30 martie 1701 împăratul Leopold

I a emis patru acte privitoare la noua **Biserica unita** din Transilvania, intre care si o noua diploma, in 15 puncte, cunoscuta sub numele de “a doua diploma leopoldina”, **adevaratul act de intemeiere a noii Biserici unite**. Prin aceste acte, Atanasie era confirmat doar ca episcop al romanilor transilvaneni, dar supus arhiepiscopului romano-catolic maghiar din Esztergom (oras din nordul Ungariei), urmand sa fie controlat in toate actele, corespondenta si hotararile sale de un “teolog iezuit”. Imperatul devenea “patron suprem” al noii Episcopii, cu dreptul de a numi pe viitorii ei carmuitori dintr-o lista de trei candidati, propusi de soborul protopopilor eparhiei. La 7 aprilie 1701, Atanasie a fost pus sa semneze o declaratie umilitoare, in 16 puncte, prin care promitea sa fie supus papei si arhiepiscopului primat din Esztergom, sa accepte teologul iezuit, sa intrerupa orice legaturi cu Tara Romaneasca, sa rehirotoneasca pe toti preotii s.a.

Reintors de la Viena, a fost instalat din nou, dar ca “episcop unit”, in catedrala ctitorita de Mihai Viteazul la Alba Iulia. Lipsit de orice ajutor din Tara Romaneasca, caterisit de patriarhul ecumenic de Constantinopol, supravegheat indeaproape de “teologii iezuiti” care au fost instituiti pe langa el (Carol Neurautter, Paul Baranyi, Ioan Prentthaller, Francisc Szunyog), silit chiar sa paraseasca Alba Iulia in timpul rascoalei principelui Francisc Rakoczy impotriva Habsburgilor, Atanasie si-a desfasurat activitatea in imprejurari din cele mai grele. Intr-un sobor al protopopilor sai, intrunit in vara anului 1711, a facut o incercare disperata de a inlatura uniatia, dar fara rezultat. Chinuit de remuscari pentru actul facut, a murit destul de tanar, in august 1713. La inmormantarea lui au rostit cuvantari doi iezuiti, unul in latineste, altul in ungureste, marturie a starii de umilinta la care a ajuns Biserica romaneasca din Transilvania prin asa-zisa “uniatie”.

Urmările actului incheiat de Atanasie Anghel au fost dintre cele mai dureroase: s-a pierdut “independenta” Bisericii Ortodoxe romanesti in Transilvania, iar in locul vechii Mitropolii, cu sediul la Alba Iulia, s-a creat o Episcopie unita, supusa arhiepiscopului romano-catolic maghiar din Esztergom; pe langa noul episcop unit a fost impus un teolog iezuit – de regula maghiar, - care il controla in toate actiunile sale, incat avea mai multa putere decat insusi episcopul; imparatul a devenit “patron suprem” al Bisericii unite, cu dreptul de a numi pe episcopii urmasori dintr-o lista de trei candidati si de a acorda “beneficii” (mijloace de existenta) episcopilor si altor demnitari bisericesci; si-au incetat activitatea – pentru o jumătate de secol – tipografia mitropolitana din Alba Iulia; s-au rupt legaturile culturale – bisericesci cu Tara Romaneasca si cu Mitropolia Ungrovlahiei; s-a produs dezbinare, ura si neincredere intre fiii aceluiasi popor roman, care au putut fi astfel mai usor stapaniti de Habsburgi, potrivit principiului “divide et impera”.

Biserica unita din secolul al XVIII-lea

Dupa moartea lui Atanasie, eparhia unita a fost condusa de doi iezuiti unguri, in calitate de “directori”, caz neintalnit in toata istoria Bisericii. In anii 1713-1714 s-au intrunit la Alba Iulia trei sinoade electorale, formate din protopopii eparhiei, care au propus pe fostul secretar impus lui Atanasie, Wenceslaw Frantz, un laic, originar din Boemia, care n-a fost, inca, recunoscut de imparat. La al patrulea sinod electoral, intrunit la Sibiu, in 1715, s-a prezentat un singur protopop, care – in numele sau si al altor trei preoti – a declarat ca-l doresc episcop pe romanul renegat Ioan Patachi, preot

romano-catolic. Declarat “ales” de contele maghiar Mikes care prezida “sinodul”, Patachi a fost confirmat de imparatul Carol VI in acelasi an. Pentru ca **in anul 1714 au fost daramate din temelie catedrala si resedinta mitropolitana din Alba Iulia**, ctitorite de Mihai Viteazul, guvernul din Viena a decis ca Episcopia unita sa-si transfere sediul la Fagaras. In 1716 Curtea din Viena a cerut papei confirmarea lui Patachi ca episcop. Trebuie notat aci faptul surprinzator ca **papa a aflat abia acum de existenta unor preoti si credinciosi uniti in Transilvania**. La insistentele Curtii din Viena, Congregatia “De Propaganda Fide” din Roma a dat un decret privind infiintarea noii Episcopii unite la 6 iulie 1716, dar o bula papala in acest sens s-a dat abia dupa cinci ani, la 15 iulie 1721. Prin bula numita “Rationi congruit” se decreta infiintarea Episcopiei unite, cu sediul la Fagaras, pentru “grecii, rutenii, romanii si sarii din Transilvania” (adevarul este ca in Transilvania nu existau greci, ruteni si sarii), iar biserica ortodoxa din Fagaras, ctitorita de domnitorul-martir Constantin Brancoveanu, era declarata catedrala episcopala. Deci se crea o institutie noua, de catre imparat si papa, care nu avea nimic in comun cu vechea Mitropolie ortodoxa a Transilvaniei. Patachi (dupa ce a revenit la “ritul grecesc”) a fost instalat in ctitoria brancoveneasca din Fagaras, la 6 august 1723, pe care ulterior a ocupat-o cu forta, declarand-o catedrala episcopala unita; protestele credinciosilor din oras si ale doamnei Marica, vaduva ctitorului, au fost zadarnice.

Dupa moartea lui (1727), scaunul episcopal de la Fagaras a fost condus din nou de trei iezuiti maghiari, in calitate de “directori”, pana in septembrie 1732, la instalarea lui Inochentie Micu (propus inca din 1728), cel mai de seama ierarh al Bisericii unite din Transilvania. S-a impus in viata romanilor transilvaneni prin numeroasele sale memorii inaintate Curtii din Viena sau Dietei Transilvaniei (al carei membru era), cerand drepturi politico-sociale pentru romani; intre altele, cerea recunoasterea lor ca a patra “natiune”, cu aceleasi drepturi pe care le aveau ungurii, sasii si secuii. In ce priveste uniatia, el a conceput-o doar ca un mijloc de lupta nationala-politica. Lupta sa impotriva teologului iezuit sau impotriva incercarilor de imixtiune ale arhiepiscopului de Esztergom si ale papei in eparhia sa, nu era altceva decat o lupta pentru pastrarea independentei Bisericii sale, a doctrinei, cultului si organizarii traditionale ortodoxe, in fata oricaror incercari de catolicizare si deznationalizare. In iulie 1744 a convocat soborul eparhial la Blaj (unde isi mutase resedinta, inca din 1737), la care au participat si ortodocsi.

Toate acestea l-au facut suparator pentru Curtea din Viena. Din dispozitia imparatesei Maria Tereza a fost chemat la Viena, in vane anului 1744, si pus in fata a 82 de acuzatii, principalele fiind acelea ca se face purtatorul de cuvint al poporului roman in probleme politico-nationale si ca nu este sincer atasat de uniatie. Refuzand sa se prezinte in fata unei comisii de ancheta, a plecat in ascuns la Roma, sperand sa fie sprijinit de papa. In urma intelegerii dintre Curtea din Viena si papa, a fost silit sa ramana tot restul vietii la Roma, iar in 1751 nevoit sa-si dea demisia din scaunul episcopal. Si-a sfarsit viata la Roma la 23 septembrie 1768, dupa un exil de 24 de ani plini de suferinta si lipsuri materiale. Jertfa lui a constituit o marturie graitoare pentru toti ca nici Curtea din Viena, nici papa, nici iezuitii sau nobilii catolici maghiari din Transilvania n-au urmarit prin uniatie propasirea materiala sau spirituala a poporului roman, ci propriile interese.

Sub urmasul sau, Petru Pavel Aron (vicar din 1747, episcop din 1754, + 1764), s-a infiintat tipografia din Blaj, in care au lucrat, pentru inceput, mesteri veniti de la Ramnic, care au tiparit carti de

slujba cu continut pur ortodox, dupa editiile de la Ramnic; in 1754 s-au deschis primele trei scoli de la Blaj: “de obste” sau elementara, “latineasca” sau “a limbilor si stiintelor”, din care se va dezvolta un gimnaziu (liceu) si “scoala de preotie) sau seminarul. Tot el a trimis cativa tineri romani la Roma, pentru studii superioare de teologie si filosofie. Daca pentru Biserica unita, Aron s-a dovedit un bun pastor, in schimb, a fost un prigonitor al Bisericii si al credinciosilor ortodocsi, ajutand autoritatile habsburgice in actiunile lor de reprimare a oricaror miscari populare de aparare a Ortodoxiei. Aceeasi atitudine fata de ortodocsi au avut si urmasii sai Atanasie Rednic (1764-1772), Grigore Maior (1772-1782), Ioan Bob (1782-1830) si Ioan Lemeni (1830-1848). In 1853 Episcopia Blajului a fost ridicata la rangul de Mitropolie, supusa direct scaunului papal (exista acum o “provincie mitropolitana”, cu patru eparhii romanesti: Blaj, Oradea, Gherla si Lugoj). Prin subordonarea directa catre scaunul papal, se pierdea si putina autonomie care mai ramasese Bisericii unite, caci de acum ierarhii ei vor fi numiti direct de Roma.

Lupta pentru apararea Ortodoxiei

Trebuie sa precizam ca poporul roman, marea masa a credinciosilor tarani, au ramas statornici in credinta lor ortodoxa, chiar daca preotul lor se considera unit cu Roma, din dorinta de a beneficia de drepturile celricului catolic. Credinciosii respectivi n-aveau cum sa-si dea seama de noua orientare a preotului lor, din moment ce nu observau nici o schimbare in invatatura, organizarea si cultul Bisericii lor. Acest lucru il va marturisi mai tarziu invatatul protopop unit Petru Maior, care recunostea ca datorita greutatilor materiale prin care treceau, preotii romani “numai numele cel de neunit (ortodox n.n.) il schimba in nume de unit si cu aceasta putina schimbare scapa de vechile greutati si se impartasesc cadintelor (drepturilor n.n.) celor ce le au neamurile cele primite (recepte n.n.) in Ardeal, tinandu-si legea greceasca (ortodoxa n.n.) mai dinainte intreaga si neschimbata, intocmai cum o tin toti unitii romani din Ardeal” (**Istoria Bisericii romanilor**, Buda, 1813, p. 140).

Doar in partile Brasovului, Fagarasului si Hunedoarei s-a aflat de “schimbarea legii”, fapt care a dus la proteste energice adresate lui Atanasie. Inca din 1701 credinciosii din aceste regiuni au refuzat sa-l recunoasca in calitate de episcop, incat el insusi s-a vazut nevoit sa-i lasa in vechea lor credinta. In acelasi an, credinciosii din Brasov si Tara Barsei au cerut sa fie luati sub carmuirea duhovniceasca a mitropolitilor Ungrovlahiei (in 1728 insesi autoritatile habsburgice i-au pus sub jurisdictia episcopilor de Ramnic, iar intre 1739 si 1761 sub cea a mitropolitilor sarbi din Carlovit). In 1701 nobilul roman Gavriil din Tagu Mare si alti cativa credinciosi au protestat la Guvernul Transilvaniei impotriva actului savarsit de Atanasie, dar au fost arestati si inchisi la Sibiu; cativa din ei au murit in inchisoare, iar Gavriil eliberat numai dupa cinci ani.

Pana in 1744 autoritatile habsburgice nu s-au interesat mai indeaproape de problemele religioase ale romanilor, considerandu-i pe toti ca uniti. Acesta a fost si motivul pentru care n-a mai fost ales sau numit un ierarh ortodox pentru preotii si credinciosii ramasi statornici in credinta stramoseasca timp de sase decenii, pana in 1761. Parohiile care nu acceptau preoti uniti isi trimiteau candidatii la hirotonie la Bucuresti, Ramnic, mai putin la Buzau, Roman, Radauti si Iasi.

Dupa 1744 lucrurile s-au schimbat. Atunci a venit in Transilvania ieromonahul Visarion Sarai

(dupa ultimele cercetari, un “vlah” din Bosnia), care a incercat sa ridice pe credinciosi la lupta impotriva preotilor uniti. A fost insa arestat in apropierea Sibiului, dus in mai mult inchisori, in cele din urma la Kufstein, in Muntii Tirolului, unde se pare ca si-a sfarsit viata. In urma actiunii lui, guvernul Transilvaniei a lansat o proclamatie (patenta) catre romani, prin care le impunea ca toti sa se considere uniti cu Biserica Romei. S-au instituit mai multe “comisii”, care sa le aduca la cunostinta cuprinsul proclamatiei. Rezultatul a fost acelasi pretutindeni: toti credinciosii au declarat categoric ca nu primesc preoti uniti si ca nu vor lua parte la slujbele savarsite de ei. Multi preoti – despre care credinciosii au aflat abia acum ca erau uniti – au fost alungati din parohii. Constatand esecul proclamatiei, in 1746 imparatesa Maria Tereza a numit patru “protectori” ai unirii (doi maghiari si doi romani maghiarizati), carora le-a dat o “instructiune” in 15 puncte, cu dispozitii precise de pedepsire cu inchisoare, bataie, amenzi in bani a preotilor si credinciosilor ortodocsi care ar impiedica promovarea uniatiei. Un alt decret prevedea arestarea preotilor hirotoniti in Tara Romaneasca si Moldova.

Se inaugura astfel o perioada noua, de persecutii, care a durat inca 15 ani, in timpul careia s-au ridicat din randul clerului si al credinciosilor un sir de luptatori pentru apararea Ortodoxiei, care au infruntat teroarea stapanirii, au suferit luni si chiar ani de inchisoare, au fost batuti pana la sange, jefuiti de bunurile lor sau au facut drumuri obositoare pana la Curtea din Viena sau la tarii rusi din Petersburg, spre a cere libertate religioasa, iar altii si-au jertfit chiar viata pentru credinta ortodoxa. Consemnam intre ei pe credinciosul Oprea Miclaus din Salistea Sibiului si pe preotul Moise Macinic din Sibiel, care, in urma unei audiente la imparatesa in 1752, au fost arestati si aruncati in inchisoarea din Kufstein, unde si-au sfarsit viata, dupa ani indelungati de suferinta, credinciosul Ioan Oancea din Fagaras, trimis in misiuni la Carlovit si Viena, inchis pentru aproape doi ani, preotul Cosma din Deal (jud. Alba), inchis peste un an in Alba Iulia, preotul Ioanes Varvorea din Gales, arestat si inchis la Sibiu si Viena, apoi la Graz, unde mai traia in 1776, preotul Ioan din Aciliu, care, dupa o misiune in Rusia a fost arestat, fara sa-i cunoastem sfarsitul, un ieromonah Nicodim si preotul Nicolae Pop din Balomir (jud. Alba), nevoiti sa se refugieze in Tara Romaneasca, preotul Ioan din Sadu, langa Sibiu, arestat si inchis, apoi expulzat in Banat, sotia unui preot din acelasi sat inchisa 31 de saptamani, apoi sute de credinciosi tarani din jurul Sibiului (de pilda 16 credincioase din Poiana Sibiului au fost inchise 14 saptamani, in timpul iernii, 10 femei din Colun biciuite in piata Sibiului s.a.).

In anii 1759–1761 s-a desfasurat o adevarata rascoala religioasa, indrumata de ieromonahul Sofronie de la Cioara (azi jud. Alba), care a cuprins aproape intreaga Transilvanie, pana in Satmar si Maramures, si in cursul careia s-a distrus tot ce lucrasera autoritatile si Biserica unita timp de sase decenii. In astfel de imprejurari critice, imparatesa Maria Tereza a trimis in Transilvania pe generalul Nicolae Adolf von Bukow, cu numeroase unitati de cavalerie si infanterie, pentru a reprima orice miscari impotriva uniatiei. Din dispozitia acestuia, in 1761–1762 s-au intocmit doua statistici ale preotilor si credinciosilor romani din Transilvania. Cu toata lipsa de obiectivitate cu care s-a lucrat, rezulta o categorica superioritate numerica a ortodocsilor: 128.635 familii cu 1365 de preoti si 1362 biserici, fata de 25.223 familii unite, dar cu 2.250 de preoti si 515 biserici.

Numarul unitilor a crescut datorita abuzurilor care s-au efectuat cu ocazia intocmirii recensamantului. De pilda, 47 de sate din zona Bistrita-Nasaud au fost declarate arbitrar ca unite (reprezentand a cincea parte din totalul unitilor); la fel s-a procedat cu 55 de sate din Tara Hategului, cu 13.367 familii (aproape jumatate din numarul unitilor). Toate cele 515 biserici date unitilor erau zidite

de ortodocsi si atribuite in mod arbitrar acestora. Chiar si in satele in care era un numar infim de credinciosi uniti, biserica le era atribuita lor, iar ortodocsii siliti sa-si ridice o biserica noua; in multe sate cu 4-7 familii unite, ortodocsii au fost obligati sa zideasca biserici sau capele pentru uniti. In cateva sate, bisericile au ajuns in stapanirea unitilor numai cu ajutorul trupelor lui Bukow (ca la Cuzdrioara langa Dej, unde doi credinciosi au fost condamnati la moarte prin spanzuratoare, iar alti doi la serviciu militar pe viata). Prin abuz si forta au devenit atunci unite ctitoria lui Constantin Brancoveanu Ocna Sibiului, apoi manastirea Prislop, biserica cneziala de la Densus si alte biserici de acest fel din Tara Hategului, manastirea Nicula si atatea altele.

Cea mai mare barbarie comisa de generalul Bukow a fost, insa, **distrugerea a zeci de schituri si manastiri romanesti din Transilvania** (existau aproape doua sute), cele din lemn fiind arse, iar cele din piatra si caramida distruse cu tunurile, mai ales in partile Sibiului si Fagarasului. Cele ramase au fost trecute in stapanirea Bisericii unite, dar la scurt timp au fost desfiintate, din lipsa de calugari. Din aceasta cauza, Biserica ortodoxa din Transilvania n-a mai avut nici o manastire pana dupa 1918.

O noua miscare pentru apararea Ortodoxiei, izbucnita in 1763 in partile Nasaudului, a fost reprimata cu cruzime de acelasi general; batranul Tanase Todoran frant cu roata, cativa tarani spanzurati, altii batuti. Din aceste motive, **generalul Bukow – trimisul imparatesei Maria Tereza – trebuie considerat ca al doilea intemeietor al Bisericii unite, caci fara tunurile si soldatii lui, toate incercarile de atragere la unirea cu Roma ar fi fost zadarnice.**

Datorita presiunilor care se faceau in vederea schimbarii “legii stramosesti”, credinciosii din numeroase sate, mai ales din partile Sibiului si Fagarasului, au emigrat in masa la sud de Carpati, unde au intemeiat sate noi, cunoscute pana azi fie sub numele de “Ungureni”, fie sub numele satului din care plecasera. Ne mai existand manastiri ortodoxe, multi credinciosi ardeleni s-au calugarit dincolo de Carpati, unde au intemeiat chiar manastiri noi (Cheia si Suzana pe Valea Teleajenului, Predeal, pe Valea Prahovei, Stanisoara, langa Calimanesti – Cozia, Cocos, in nordul Dobrogei).

In pofida faptului ca in 1761, imparateasca Maria Tereza a acceptat numirea unui “loctiitor de episcop” pentru romanii ortodocsi din Transilvania, sarb de neam (urmat de alti trei sarbi, cu sediul la Sibiu), s-au inregistrat si in anii urmasori treceri fortate la uniatie. De pilda, episcopul Atanasie Rednic a declarat unite toate satele din jurul Blajului, iar urmasul sau Grigore Maior a trecut prin aproape 60 de sate din Salaj – insotit de doi comisari unguri – declarandu-le unite.

In Bihor au fost declarate, arbitrar, unite 21 de parohii romanesti, in deceniul al saselea al secolului al XVIII-lea, de catre anumite comisii de ancheta care cercetau apartenenta confesionala a satelor respective, actiune ceruta de episcopul romano-catolic maghiar din Oradea, care era si prefectul judetului. In 1777 imparateasca Maria Tereza a infiintat o Episcopie unita cu sediul la Oradea, subordonata Arhiepiscopiei romano-catolice maghiare de Esztergom, cu titulari numiti direct de imparat – ca “patron” al ei, - la propunerea autoritatilor de stat. Imparatul Iosif II (1780-1790) a inzestrat-o cu un domeniu de 136.000 jugare, luate de la cea romano-catolica (aceasta ramanea cu 180.000 jugare).

Inca din prima jumatate a secolului XVIII-lea, toate parohiile romanesti din Satmar si Maramures au fost puse sub jurisdicția Episcopiei unite rutene de la Muncaci (azi Mukacevo, in URSS). Pana in 1739 au mai activat aici episcopi ortodocsi romani. Datorita episcopilor de Muncaci –

unii din ei maghiarizati, ca Andrei Bacinski – parohiile romanesti din acest parte a tarii au fost declarate unite. Tot datorita acestor episcopi maghiarizati, in multe parohii rutene – dar si in cateva romanesti din Satmar – s-a ajuns la oficierea unor slujbe in limba maghiara. Deci se lucra, prin aceasta Episcopie, la maghiarizarea romanilor si a rutenilor. Cele din Satmar au ramas in aceasta situatie pana in 1824, cand au fost atasate la Episcopia Oradei, iar cele din Maramures pana in 1853, cand s-a creat o noua eparhie romaneasca unita, cu sediul la Gherla.

Un argument in plus in acest sens ni-l ofera asa numita Episcopie maghiara unita de Hajdudorog creata in 1912-1913, prin bula papala “Christi fideles graeci”. Noua eparhie era subventionata de statul austro-ungar si subordonata Arhiepiscopiei romano-catolice maghiare din Esztergom. Avea 162 de parohii, dintre care 83 de parohii, 382 filii si 173 de catune erau luate de la Episcopiile romanesti de Oradea (mai ales din Satmar), Gherla si Blaj (zona Secuimii), cu un numar de 73.225 credinciosi (dintre acestia, 35.417 vorbeau numai unghureste). Alte parohii erau luate de la Episcopia rutena de Muncaci. Era limpede pentru oricine ca **prin crearea acestei Episcopii se urmarea maghiarizarea credinciosilor uniti romani si ruteni** (s-a tiparit chiar un “Indreptar liturgic” in unghureste). Titularii acestei episcopii erau unguri, limba in administratie – si chiar limba liturgica in unele biserici – era cea maghiara. Mai multi preoti si credinciosi din partile Satmarului au fost arestati si condamnati la inchisoare. De pilda, preotul Gheorghe Muresan din Moftinu Mic, condamnat la un an si sase luni inchisoare, cu alti 14 credinciosi (din care 7 minori) condamnati la inchisoare pe diferite termene. Din Doba a fost condamnat la inchisoare preotul Mihai Ciurdariu, arestat in Vinerea Patimilor. Parohiile romanesti au iesit de sub jurisdictia Hajdudorogului dupa 1 Decembrie 1918, dar actiunea sa nefasta s-a reluat in perioada ocupatiei horthyste din 1940-1944.

Conlucrarea frateasca si incercari de refacere a unitatii bisericesti.

In pofida atator actiuni ale Curtii din Viena si ale unor prelati catolici maghiari, care au dus la dezbinarea bisericeasca a romanilor transilvaneni, trebuie sa retinem ca in parohiile declarate arbitrar ca unite sau greco-catolice, preotii lor slujeau dupa acelasi rit ortodox, dupa aceleasi carti de slujba editate la Ramnic, Bucuresti sau in alte centre tipografice din Tara Romaneasca si moldova. Acest lucru este dovedit de numarul impresionant de carti de cult ortodoxe aflate in fostele parohii si biserici unite. Iar cartile liturgice imprimate la Blaj nu erau decat reeditari ale celor de la Ramnic, pana in a doua jumatate a secolului al XIX-lea. Abia de atunci au aparut – sub influenta “curntului latinist”, - o serie de expresii distincte in cartile de cult tiparite la Blaj, din care doua erau mai insemnate: “Doamne indura-te de noi” in loc de “Doamne miluieste-ne” si “Spirit” in loc de “Duh”, primele fiind de origine latina, iar celelalte de origine slava, desi in fond exprimau aceleasi notiuni (chiar si in Biserica ortodoxa din Bucovina se folosea, pana in 1918, termenul de “Spirit”).

Marele carturar Petru Maior sesiza, inca de la inceputul veacului trecut, ca la baza unirii ardeleni au stat numai interesele materiale ale preotilor, care doar “numele de neunit (ortodox n.n.) il schimba in nume de unit; si cu aceasta putina schimbare scapa de vechile greutati si se impartasesc cadintelor (drepturilor, n.n.) celor ce le au neamurile cele primite (recepte, n.n.) din Ardeal, **tinandu-si legea greceasca (ortodoxa, n.n.) cea mai dinainte, intreaga si neschimbata” (Istoria Bisericii**

romanilor, Buda, 1813, p. 140).

Si tot Petru Maior scria: “Preotii uniti si neuniti cu prietenie frateasca petrec laolalta, ba si la ingropaciunea mortilor si la maslu si intru alte tocmele duhovnicesti si bisericesti se aduna laolalta, canta, slujesc impreuna, fara a se sfii unii de altii ... ce e mai mult, fara osebire se ispoveduiesc unitii mireni la preotii neuniti si neunitii la preoti uniti; ba si insisi preotii fac aceiasi. Pre multe locuri nici nu mai auzi acum vorba de unire si neunire, numai ca pre unii ii cheama uniti si pre altii neuniti, dupa felul arhierelui caruia sunt supusi” (Ibidem, p. 118).

In pofida atator incercari ale strainilor de a sfasia unitatea de neam si de credinta a romanilor, totusi, ei au stiut sa treaca peste micile diferente de ordin confesional si sa fie **una** in slujirea aspiratiilor majore ale neamului lor. Episcopul Inochentie Micu a fost initiatorul luptei de emancipare national-politica a romanilor, cerand recunoasterea lor ca a patra natiune din Transilvania. Iluministii veacului XVIII-lea – uniti si ortodocsi – au contribuit, prin lucrarile lor, la propasirea culturala a intregului neam. Preoti si carturari mireni – ortodocsi si uniti – au redactat impreuna cunoscutul *Supplex Libellus Valachorum* din 1791. Episcopii Vasile Moga de la Sibiu si Ioan Lemeni de la Blaj, in prima jumătate a secolului XIX-lea, - preluand postulatele lui Inochentie Micu -, au inaintat impreuna memorii catre Curtea din Viena si catre Dieta Transilvaniei, cerand drepturi pe seama pastoritilor lor. Slujitorii ambelor Biserici au luptat impreuna in rascoala lui Horea, in revolutia din 1848/1849, in miscarea memorandista din 1892-1894, au suferit impreuna in deportari si inchisori in cursul primului razboi mondial, au militat impreuna pentru realizarea unitatii de stat in 1918.

Aceasta conlucrare frateasca explica incercarile repetate de refacere a unitatii bisericesti, ca prin aceasta sa se mentina si unitatea neamului. Retinem cateva din aceste incercari. In iunie 1711, soborul protopopilor, intrunit la Alba Iulia, sub presedentia lui Atansie Anghel, au anulat actul de unire din 1701. Dar sub presiunea teologului iezuit, in noiembrie acelasi an Atanasie a fost nevoit sa faca o noua marturisire de credinta, unita.

Problema anularii uniatiei s-a pus si in soborul mare convocat de episcopul Inochentie Micu la Blaj, la 6 iunie 1744, la care au luat parte nu numai credinciosii lui, ci si credinciosii mireni, inclusiv ortodocsi. Chiar dupa marturiile iezuitilor, Inochentie ar fi intrebat pe cei prezenti daca “mai voiesc sa tina unirea”, in cazul nerespectarii revendicarilor romanesti. Dupa o alta marturie, episcopul ar fi declarat ca este gata sa se puna in fruntea poporului si sa treaca muntii in Tara Romaneasca. Pe cand se afla la Roma, protopopii sau ii scriau, in 1747, ca “poporul roman se leapada de unire si striga intr-un glas ca nu vreau sa stie nimic de unire si de uniti”.

Actiunile conduse de Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara, ca si de alti preoti si calugari ortodocsi, nu erau altceva decat niste incercari “populare” de refacere a unitatii bisericesti.

Alte incercari de revenire la Ortodoxie au avut loc dupa Edictul de toleranta al imparatului Iosif II, din 8 noiembrie 1781. Profitand de prevederile edictului, au revenit la Ortodoxie numeroase sate din Tara Fagarasului si Tara Hategului. Instigat de autoritatile politice si bisericesti unite din Transilvania, imparatul Iosif II a semnat, la 20 august 1782, asa numita “patenta de unire”, prin care dispunea ca fiecare din cele doua Biserici romanesti – ortodoxa si unita – sa ramana cu credinciosii ei si sa nu se mai faca prozelitism.

O incercare de refacere a unitatii a avut loc in 1798, de data aceasta pornita chiar din partea

unor conducatori ai celor doua Biserici. Este vorba de un memoriu adresat imparatului Francisc I, la 1 februarie 1798, de catre unitii Ioan Para, vicar de Fagaras si Ioan Budai din Sibiu (fratele scriitorului Ioan Budai Deleanu) si protopopii ortodocsi Radu Tempea V, din Brasov, directorul scolilor ortodoxe din eparhia Sibiului si Ioan Popovici din Hondol-Hunedoara, vicarul Episcopiei Sibiului, pe baza imputernicirilor ce le-au dat mai multi protopopi. Ei cereau ca episcopul unit Ioan Bob sa fie pensionat, iar conducerea Bisericii romanesti intregite sa fie incredintata celor doi vicari – Ioan Para si Ioan Popovici -, cu doua consistorii, unul la Cluj, altul la Sibiu. Au facut referate, asupra memoriului, guvernatorul Transilvaniei (care afirma ca uniatia e “un rau bine plasat”), episcopul catolic maghiar din Alba Iulia, cancelarul aulic al Galitiei si Consiliul de stat din Viena, toti recunoscand ca dezbinarea romanilor este un folos pentru statul habsburgic. In felul acesta, memoriul a fost clasat.

Miscarea pentru refacerea unitatii bisericesci a fost deosebit de puternica in cursul revolutiei din 1848 in toata Transilvania. Carturarilor din ambele Biserici au cerut atunci deschis refacerea unitatii bisericesci. De pilda, unitul August Treboniu Laurian scria profesorului ortodox Nicolae Balasescu (mai tarziu Nifon): “Sa se adune romanii, fara deosebire de uniti si neuniti. Cereti arhiepiscop romanesc in Transilvania. **Stricati unirea cu catolicii!**”. La 8 mai 1848, intr-o reuniune a intelectualilor romani la Sibiu, unitul Constantin Roman Viviu “provoca pe romani sa stearga diferenta aceasta religioasa si sa fie toti una”. Alexandru Papiu Ilarian, tot unit, scria ca la Adunarea Nationala de la Blaj unii venisera “cu planuri de reforme bisericesci, de restaurarea Mitropoliei, de impreunarea intre uniti si neuniti”. Acelasi invatat adauga: “dar sa ne unim, sa nu mai fie uniti si neuniti intre romani”. Intre hotararile Adunarii de la Blaj, figura si aceasta: “Natiunea romana pretinde ca Biserica romana, fara distinctie de confesiune, sa fie si sa ramana libera si independenta de orice alta Biserica, egala in drepturi si foloase cu celelalte Biserici din Transilvania. Ea cere restabilirea Mitropoliei romane si a Sinodului general anual dupa vechiul drept, in care sinod sa fie deputati bisericesci si mirenesti”. In memoriile adresate imparatului, s-a cerut de asemenea un conducator bisericesc independent, caruia sa-i fie subordonati toti ceilalti episcopi romani. Inabusirea revolutiei – cu toate idealurile ei de libertate si unitate – a impiedicat realizarea refacerii unitatii bisericesci. Totusi, in cursul anului 1848, au revenit la Ortodoxie numeroase parohii din partile Aradului, constranse la uniatie in 1834 de episcopul Samuil Vulcan de la Oradea. Ridicarea Episcopiei Blajului la treapta de Mitropolie, in 1853, cu eparhii sufragane la Gherla, Lugoj, creata acum, si cea mai veche de la Oradea, au impiedicat mult incercarile de refacere a unitatii in viitor.

Totusi, in cursul pastoririi lui Andrei Saguna (1845-1873), au revenit la Ortodoxie mai multe parohii unite din toata Transilvania, desi aproape in toate cazurile autoritatile de stat au incercat sa le impiedice, fapt mentionat de Saguna insusi in memoriile sale. In primul deceniu al secolului nostru se inregistreaza revenirea la Ortodoxie a unor parohii din Maramures.

In 1912, cand s-a infiintat Episcopia greco-catolica maghiara de la Hajdudorog in Ungaria, cu credinciosi romani si ruteni, urmarindu-se maghiarizarea acestora, au avut loc mai multe adunari de protest ale romanilor uniti. La adunarea de la Alba Iulia din 16 mai 1912, insusi avocatul Mitropoliei din Blaj, Iuliu Maniu, a declarat ca “rup pecetile” unirii cu Roma, in cazul cand se confirma incercarile de deznationalizare a romanilor.

Un moment favorabil pentru refacerea unitatii bisericesci l-a constituit anul 1918. Refacerea

unitatii trebuia sa fie urmata si de cea bisericeasca. Din nefericire, propunerea facuta atunci vicarului Vasile Suci de la Blaj – ales mitropolit, dar inca neconfirmat – de a deveni mitropolit al tuturor romanilor transilvaneni (scaunul de la Sibiu fiind vacant), n-a fost acceptata. S-au facut, in schimb, numeroase propuneri de refacere a unitatii bisericesti, in presa vremii. De pilda, la 21 martie 1931 ziarul “Unirea” de la Blaj propunea ierarhilor si teologilor ortodocsi si uniti sa se intruneasca intr-un congres si sa discute problema unificarii bisericesti. A raspuns episcopul Nicolae Ivan de la Cluj, declarandu-se de acord cu convocarea unui “sobor” al tuturor ierarhilor romani din Ardeal si cu reinfiintarea vechii Mitropolii de la Alba Iulia, cu 10 eparhii sufragane.

Parohii unite in totalitatea lor, in frunte cu preotii lor, s-au intors “acasa”, in Maramures, in partile Bihorului si Clujului, in Arhiepiscopia Blajului. Notam, intre acestea, parohiile Ucea de Sus si Dragus, in partile Fagarasului, Cheile Cibului, Poiana si Bucuresci in judetul Hunedoara, Hamba si Metis in judetul Sibiu, Bagaciu si Valea Lunga pe Tarnave, Remeti, Virismort (azi Tisa), Sarasau, Valea Stejarului, Feresti etc. in Maramures, Cherelus, Nadas, Bodesti in judetul Arad, Ohaba Lunga in Banat si altele. Intre preotii reveniti notam doar pe Dr. Stefan Pop din Izvin in Banat, un apreciat istoric, devenit profesor la Academia teologica din Caransebes si pe Dr. Ioan Pasca, profesor la Academia teologica unita din Gherla, numit apoi la cea ortodoxa din Cluj, unde a functionat peste doua decenii. Trecei individuale s-au semnalat in numeroase alte parohii din Transilvania, Banat, Crisana si Maramures.

O incercare “oficiala” de refacere a unitatii bisericesti a avut loc in anul 1939. La chemarea-manifest semnata de mitropolitii Nicolae Balan de la Sibiu si Alexandru Nicolaescu de la Blaj (cu data de 18 februarie 1939), a avut loc o mare adunare national-bisericeasca la Alba Iulia, in ziua de 27 februarie 1939, la care au participat aproximativ 50.000 de romani. Au luat cuvantul cei doi mitropoliti, profesorul universitar Onisifor Ghibu de la Cluj si alti reprezentanti ai vietii culturale si bisericesti, toti cerand realizarea cat mai grabnica a unitatii de credinta a romanilor transilvaneni. La receptia care a avut loc dupa adunare, in sala Unirii, s-a redactat un act, care rezuma cele discutate, cu propuneri concrete, in vederea realizarii acelei mult dorite unitati. Actul a fost semnat de ierarhii celor doua Biserici, de reprezentantii autoritatilor, de diferiti preoti si carturari mireni. Din pacate, cele discutate la Alba Iulia, la 27 februarie 1939, in care clerul si credinciosii si-au pus mari sperante, nu s-au putut transpune in fapta, pentru ca in curand a izbucnit cel de al doilea razboi mondial.

Revenirea din 1948

Unitatea de credinta a romanilor transilvaneni s-a ralizat la scurt timp dupa incheierea celui de al doilea razboi mondial. Pentru ca actul respectiv s-a incheiat in regimul comunist, multi l-au prezentat drept opera autoritatilor de atunci. Se afirma in multe articole aparute in presa de azi ca insusi patriarhul Alexei al Moscovei ar fi dat dispozitii in acest sens patriarhului Nicodim al Romaniei (+ 1948). Suntem in fata unor simple fabulatii, pentru ca Patriarhia Moscovei – chiar in conditiile de atunci – **nu** s-a amestecat niciodata in problemele interne ale Bisericii Ortodoxe romanesti, aceasta pastrandu-si deplina autocefalie si autonomie.

Din cele expuse mai sus, rezulta ca la data respectiva erau pregatite conditiile pentru o

asemenea reunificare, prin multele propuneri care s-au facut pana atunci si chiar si prin revenirile locale, pe care le-am mentionat mai sus. In afara de aceasta, la 18 iulie 1948, prin Decretul nr. 151/1948, Statul roman a denuntat Concordatul incheiat la 10 mai 1927 intre Romania si Sfantul Scaun. Trebuie precizat ca prin Concordatul respectiv (art. 2) Biserica greco-catolica sau unita din Transilvania – considerata ca autonoma in Constitutia Romaniei din 1923 – devenise un simplu “rit” al Bisericii Catolice (alaturi de riturile latin si armean); din aceasta rezulta clar intentia de catolicizare a Bisericii romanesti unite. Denuntandu-se Concordatul, aceasta Biserica inceta sa mai constituie un rit la Bisericii romano-catolice, redevenind o Biserica romana autonoma.

Mai notam si faptul ca in prima jumătate a anului 1948 au fost adresate preotilor si credinciosilor uniti doua chemari in vederea realizarii unitatii de credinta. Prima era adresata de mitropolitul Nicolae Balan de la Sibiu (1920-1955), in cuvântarea rostita la Blaj, la sarbatoarea a 100 de ani de la Adunarea nationala de pe Campia Libertatii, iar a doua de catre patriarhul Justinian Marina (1948–1977), cu ocazia inscaunarii sale, la 6 iunie 1948. Tinand seama de redobandirea autonomiei prin denuntarea Concordatului si dand urmare celor doua apeluri, numerosi protopopi, preoti si credinciosi apartinand Bisericii romanesti unite au tinut mai multe consfaturi in cursul lunilor iunie-octombrie 1948, in cadrul carora au hotarat sa revina la Biserica stramoseasca. Asa se face ca la 1 octombrie 1948, un numar de 36 protopopi si preoti uniti – in frunte cu protopopul Traian Belascu – delegati de 430 colegi ai lor, s-au intrunit la Cluj, hotarand revenirea la Biserica Ortodoxa, din care s-au desprins unii din stramosii lor, cu 250 de ani in urma. La 3 octombrie toti acesti 36 de preoti au fost primiti la Bucuresti de patriarhul Justinian si de ceilalti membri ai Sf. Sinod, aducandu-le la cunostinta hotararile luate la Cluj. Exemplul lor a fost urmat, in cursul aceleiasi luni si a celor urmatoare, de sute de alti preoti, care au indemnat si pe credinciosii lor sa revina la Biserica ortodoxa-mama. La 21 octombrie 1948 s-a intrunit o mare Adunare nationala bisericeasca in catedrala ortodoxa din Alba Iulia, in prezenta patriarhului Justinian si a celorlalti membri ai Sf. Sinod, prin care s-a consfintit actul reintregirii Bisericii Ortodoxe Romane.

Biserica greco-catolica sau unita, prin revenirea, in cursul aceluiasi an 1948, a celor mai multi dintre clericii si credinciosii ei la Biserica Ortodoxa Romana, a fost practic desfiintata. Ierarhii Bisericii romanesti unite, precum si o parte infima a clerului si credinciosilor – mai ales intelectuali – in pofida chemarilor staruitoare la unitate care le-au fost adresate – au refuzat sa adere la Biserica Ortodoxa (episcopul Iuliu Hossu de la Cluj a excomunicat pe cei 36 de preoti prezenti la adunarea de la Cluj). Nerecunoscand valabilitatea denuntarii Concordatului si nesolicitand un cadru legal pentru desfasurarea activitatii lor, ei s-au considerat integrati in cadrul Bisericii romano-catolice maghiare din Transilvania.

Ca urmare a revenirii majoritatii clerului si credinciosilor uniti la Ortodoxie, autoritatea de Stat a promulgat Decretul nr. 358, publicat in Monitorul Oficial nr. 281 din 2 decembrie 1948: Art. 1. “In urma revenirii comunitatilor locale (parohii) ale cultului greco-catolic la cultul ortodox roman si in conformitate cu art. 13 din Decretul nr. 177 din 1948, organizatiile centrale si statutare ale acestui cult, ca Mitropolia, Episcopiile, Capitlurile, ordinele, congregatiunile, protopopiatele, manastirile, fundatiunile, asociatiunile, cum si orice alte institutii si organizatiuni, sub orice denumire, inceteaza de a mai exista”. Art. 2 “Averea mobila si imobila apartinand organizatiunilor si institutiilor aratate la art.

1 din prezentul Decret, **cu exceptia expresa a averii fostelor parohii**, revine statului roman, care le va lua imediat in primire”. Retinem ca art. 1 **constata** si nicidecum **nu dispune** desfiintarea cultului greco-catolic, asa cum incearca unii sa prezinta lucrarile. In legatura cu art. 2, retinem ca prin reintregirea din 1948, preotii si credinciosii reveniti la Ortodoxie s-au integrat cu totul in parohiile ortodoxe, aducand cu ei intregul patrimoniu al parohiilor lor (biserici, case parohiale, terenuri, etc.), acestea fiind proprietatea comunitatilor parohiale. Restul bunurilor au fost preluate de stat.

Biserica romana catolica de rit grec (oriental) dupa revolutia din decembrie 1989

Dupa acest memorabil act din istoria noastra, s-a acordat libertate deplina tuturor cultelor religioase din Romania. Asa se explica si Decretul nr. 9/1989, prin care este abrogat Decretul 358/1948 de care am pomenit mai sus. La scurt timp au inceput sa activeze cativa episcopi si preoti romani, numiti acum “catolici de rit grec (oriental)”, natural, fara sa aiba vreo recunoastere din partea noilor autoritati de Stat. In martie 1990 Vaticanul a numit sase episcopi catolici de rit latin si cinci de “rit grec (oriental)”, natural fara consultarea autoritatilor de Stat romanesti, ci doar cu “anuntarea” lor cu 24 de ore inaintea publicarii actelor de numire. La protestul Ministerului Cultelor, Vaticanul a raspuns cu cinismul obisnuit: ”Recentele numiri ... se bazeaza pe faptul ca dreptul canonic adoptat acum trei ani la Conciliul Vatican prevede o asemenea practica de numire, fara a fi consultate autoritatile din statele respective”. In continuare, sunt date cateva cazuri de astfel de numiri (Koln, Minsk), care “au iscat unele fractiuni”, iar recent “s-a procedat in aceeasi maniera” in Polonia, Ungaria si Cehoslovacia, care “au fost anuntate **din curtoazie** (subl. ns.) cu cateva ore inainte ca numirile sa fie publicate” (ziarul “Adevarul” din 25 martie 1990, p. 3).

Cu alte cuvinte, Vaticanul se considera si acum – ca si in Evul Mediu – un suprastat, cu drept de imixtiune in treburile altor state, care sunt tratate ca o “terra misionis”. Actul respectiv poate fi considerat ca **o adevarata sfidare la adresa Statului roman si a Bisericii stramosesti**, mai ales daca tinem seama de faptul ca toti ierarhii ortodocsi romani alesi dupa revolutia din decembrie 1989 au fost instalati in posturile lor in baza unui decret de recunoastere semnat de insusi presedintele tarii.

Cine sunt noii ierarhi? Mitropolitul Alexandru Todea (n. 1912), fost preot si protopop in Reghin, a fost hirotonit de superiorul catedralei Sf. Iosif din Bucuresti, episcopul Iosif Schubert, fireste “in ritul latin” si “in clandestinitate” (notam ca arhiepiscopul Traian Crisan a fost hirotonit la Roma, la 6 ianuarie 1982, de insusi papa Ioan Paul II, tot “in ritul latin”, pentru diaspora romana unita din Occident). Alti episcopi au fost hirotoniti, tot “in clandestinitate”, de fostul nuntiu apostolic din Romania O’Hara (ca episcopul Ioan Ploscaru de la Lugoj), indata dupa actul reintregirii bisericesci din 1948. Cei mai multi din ei au murit. In primele luni ale anului 1990 au fost “consacrati” trei noi episcopi, de Oradea, Cluj-Gherla si Baia Mare, toti numiti de papa, in martie 1990, dintre care numai primii au studii teologice (dinainte de 1948) pe cand ultimul este un “autodidact”.

Dupa publicarea Decretului 9/1989, ierarhia catolica de rit oriental era convinsa ca preotii ortodocsi care proveneau din familii foste unite vor parasi Ortodoxia impreuna cu credinciosii lor. Si-au facut insa iluzii, pentru ca abia 5 sau 6 preoti din toata Transilvania au facut acest pas. Trebuie sa notam, insa, ca preotii respectivi n-au fost urmati nici de proprii lor credinciosi, ci dimpotriiva unora

dintre ei li s-a cerut sa paraseasca parohiile pe care le ocupau. Ei au apostaziat de la Ortodoxie, fie pentru ca n-au primit parohii ortodoxe in mediul urban, asa cum solicitasera, fie ca nu aveau o adevarata constiinta preoteasca, ci urmareau numai interese materiale meschine. La acestia se mai adauga si cativa “oportunisti”, adica preoti in varsta, care in 1948 au revenit la Ortodoxie, au slujit in parohii ortodoxe, se bucura de pensii din partea Casei de pensii a Bisericii Ortodoxe, iar din decembrie 1989 si-au reamintit ca initial au fost “uniti cu Roma”. Oare cand au fost sinceri? Exista apoi un numar de preoti hirotoniti inainte de 1948 care n-au revenit la Ortodoxie si care, in perioada 1948-1989, au fost angajati in diferite institutii de stat, ca profesori, contabili etc., unii din ei avand chiar carnete rosii de membri ai unui partid de trista amintire disparut in 1989 (un astfel de “preot” a fost chiar “secretar de partid” intr-o scoala din Sighetul Marmatiei). Dupa decembrie 1989 au redevenit preoti. Natural, toti sunt septuagenari sau octagenari. O alta categorie de preoti sunt cei despre care insusi mitropolitul Alexandru Todea declara intr-un interviu dat revistei “Flacara” in ianuarie 1990 ca au fost hirotoniti in “clandestinitate” si chiar “in inchisoare”. Dupa lectura ultimelor carti ale lui Constantin Noica sau Paul Goma, cu relatari cutremuratoare despre viata detinutilor din inchisorile comuniste, ne intrebam cum a fost posibila o hirotonie tocmai acolo? In sfarsit, in primele luni ale anului 1990 au mai fost hirotoniti de actualii episcopi catolici de rit grec alti preoti – natural, fara studii teologice – recrutati dintre profesori, medici, contabili si alti intelectuali, unii chiar cu carnete rosii p.c.r. (se pare ca si unul din actualii episcopi ar fi destinat un asemenea pretios carnet).

Si atunci nu intelegem de ce este acuzata Biserica Ortodoxa ca a colaborat cu regimul de trista amintire din perioada 1945-1989? De pilda, intr-o telegrama adresada de mitropolitul Alexandru Todea fostului mistru al Cultelor Nicolae Stoicescu, Biserica Ortodoxa era calificata drept “tradatoare de neam in momentele grele ale istoriei” (ziarul **Dimineata**, din 24 februarie 1990). O asemenea afirmatie nu si-au permis nici conducatorii comunisti de pana ieri! Sau mitropolitul Alexandru Todea nu cunoaste aportul Bisericii Ortodoxe – in decursul istoriei – la afirmarea unitatii de neam si de limba a romanilor, la promovarea culturii si artei, la zidirea vietii religios-morale a unui neam intre, la crearea unei atmosfere de pace si buna intelegere intre toti locuitorii pamantului romanesc?! Acelasi mitropolit, intr-un interviu acordat postului de radio **Europa Libera** din 27 august 1990, spunea ca in Romania comunismul s-a manifestat cu o duritate mult mai accentuata decat in alte state din Rasaritul Europei datorita faptului ca a fost sprijinit de Biserica Ortodoxa! Cum sa calificam asemenea afirmatii aberante?

In alt articole, rolul Bisericii Ortodoxe in viata neamului nostru este minimalizat, chiar contestat. In schimb, se sustine ca in momentele de rascruce ale istoriei romanilor ardeleni a fost prezenta numai Biserica unita: Scoala ardeleana, revolutia din 1848, Memorandul, realizarea unirii din 1918, lupta impotriva Diktatului de la Viena, lupta impotriva comunismului! (a se vedea, in acest sens ziarul **Adevarul in libertate de la Cluj** nr. 12 din 6 martie 1990, p. 4). Autorii articolelor respective trec insa sub tacere modul cum s-a realizat unirea cu Roma in 1697-1701 – prin iezuiti maghiari, sprijiniti de imparatul Leopold I si prin generalul Bukow trimisul imparatesei Maria Tereza -, uita suferintele pe care le-au indurat inaintasii nostri in tot cursul secolului al XVIII-lea. Se aminteste mereu de jertfa ierarhilor uniti, dintre care unii au murit in inchisorile comuniste, ca si de atatia preoti si credinciosi uniti care au suferit sau au murit in aceleasi inchisori sau la Canalul Dunare-Marea Neagra.

Dar cu ce este vinovata Biserica Ortodoxa? Oare n-au fost inchisi si sute de preoti si zeci de mii de credinciosi ortodocsi? Oare acestia au fost inchisi pentru ca erau ortodocsi? De ce nu sunt sinceri autorii articolelor respective si sa spuna ca toti erau inchisi pe considerente de ordin politic – este adevarat, de cele mai multe ori imagine – fara sa se tina seama de confesiune?! De ce sunt uitati marii teologi romani intemnitati, ca preotii profesori: Ilarion Felea din Arad si Liviu Galaction Munteanu din Cluj (morti la Aiud), profesorii Nichifor Crainic, Teodor M. Popescu, Dumitru Staniloae si Ioan V. Georgescu, arhimandritii Benedict Ghius, Sofian Boghiu, ierodiaconul Valeriu Vartolomeu Anania, toti din Bucuresti, si multi altii. Numai in Sibiu traiesc azi peste zece preoti – in frunte cu mitropolitul Antonie – care au cunoscut inchisorile comuniste (doi din ei cu peste 20 de ani de detentie!). Nu le spun nimic aceste lucruri celor care incearca sa denigreze in orice chip Ortodoxia?

In baza Decretului 9/1989 de care aminteam mai sus, mitropolitul Alexandru Todea, episcopii si preotii catolici de rit oriental, ca si o serie de intelectuali – in articole de o mare duritate, dar si lipsa de obiectivitate – solicita restituirea tuturor bunurilor detinute de fosta Biserica unita in anul 1948 (restitutio in integrum), adica: bunurile apartinand parohiilor foste unite (biserici, case parohiale, cimitire), azi proprietatea parohiilor ortodoxe (ca urmare a revenirii la Ortodoxie a fostilor credinciosi uniti), ca si bunurile fostelor unitati administrative-bisericesci unite trecute in proprietatea Statului, prin Decretul 358/1948 (respectivii uita ca au trecut in patrimoniul Statului si numeroase imobile si terenuri agricole, paduri etc., ale Bisericii Ortodoxe!). Consideram ca nici n-ar mai fi cazul sa se ridice astfel de pretentii, din moment ce la intalnirea care a avut loc la Bucuresti in ziua de 9 aprilie 1990, a tuturor ierarhilor Bisericii Ortodoxe Romane din Transilvania cu ierarhii Bisericii Catolice de rit oriental, in prezenta presedintelui tarii, s-a stabilit de comun acord ca lacasurile de inchinare sa fie repartizate cultului catolic de rit oriental, in functie de numarul credinciosilor care se declara pentru acest cult in fiecare parohie! Ori, pana in prezent nu s-au semnalat decat cazuri izolate, mai ales in mediul urban sau in cele cateva parohii in care preotii au parasit Ortodoxia si nicidecum cereri ale obstei intregi! Ulterior, vicarul general al diecezei de Cluj-Gherla a protestat vehement impotriva acestei hotarari (luate cu acordul ierarhilor sai!), cerand restituirea tuturor bunurilor, care ar fi fost luat in mod abuziv de catre Biserica Ortodoxa! Mai mult decat atat, acelasi vicar afirma ca credinciosii fosti uniti ar fi constransi sa faca parte din Biserica Ortodoxa, “situatie echivalenta cu un genocid spiritual” si ca ei “sunt pastoriti de preoti impusi cu forta de o ierarhie pe care nu o recunoaste ca fiind legitima”. Acelasi vicar afirma ca Biserica unita are azi trei milioane de credinciosi! Adevarul este ca in 1948 abia depaseau cu ceva un milion, iar azi mai sunt cateva mii (cf. ziarului **Dreptatea** nr. 94 din 30 mai 1990, p. 3).

In fata acestor acuze si pretentii de “restitutio in integrum”, ne intrebam: in baza carui drept se ridica asemenea pretentii? Pentru ca aceste bunuri nu sunt ale Bisericii Ortodoxe, nici ale ierarhilor ei, ci sunt ale parohiilor, ale comunitatilor de credinciosi, ca persoane juridice, recunoscute de legile tarii, - formate din credinciosi vechi ortodocsi si din credinciosi reveniti in 1948 sau numai din acestia din urma, dar azi toti ortodocsi, botezati si crescuti in Biserica-mama, fii ai aceluiasi neam romanesc si ai aceleiasi credinte ortodoxe?!

Unii cer chiar “**restituirea constiintelor**”. In mai multe numere din foaia “Viata crestina” de la Cluj, se publica “Semantismele” fostelor eparhii unite din 1948, cu statisticile credinciosilor din anul

1948! Deci nu se tine seama absolut deloc de realitatea existenta! In opacitatea lor, ierarhii si preotii septuagenari si octagenari apartinatori Bisericii Catolice de rit oriental nu vor sa stie de numeroasele schimbari sociale, demografice, culturale si economice care s-au produs in societatea romaneasca dupa anul 1948. In concret, astazi majoritatea covarsitoare a celor intorsi atunci la Ortodoxie au uitat cu totul neinsemnatele deosebiri de doctrina, organizare si cult si s-au integrat cu toata fiinta lor in Biserica Ortodoxa, “mama neamului romanesc”, cum a numit-o Mihai Eminescu. Multi din credinciosii tineri nici n-au auzit de uniatie. Preotii reveniti la Ortodoxie in 1948 au slujit cu dragoste la altarele bisericilor noastre, tineri din foste parohii unite au urmat cursurile Institutelor si Seminariilor Ortodoxe, slujind azi ca preoti, fie in parohii foste ortodoxe, fie in cele foste unite. In fostele parohii unite s-au restaurat si pictat bisericile existente ori s-au construit biserici noi. Toti preotii si credinciosii – indiferent carei Biserici i-au apartinut pana in 1948 -, s-au rugat impreuna, au muncit impreuna, au suferit impreuna in timpul regimului totalitar-comunist, cu nadejdea eliberarii intregului neam din intuneric si opresiune. Rezulta ca marea masa a fostilor credinciosi uniti nu vor sa mai auda de uniatie, ci doresc sa ramana ortodocsi, asa cum au fost dintru inceput toti romanii, de pe ambele versante ale Carpatilor. In afara de putini intelectuali in varsta – care, in perioada dictaturii fie ca nu-si manifestau sentimentele religioase, fie ca mergeau la biserici romano-catolice maghiare – cati credinciosi practicanti mai are azi Biserica zisa “catolica de rit oriental sau grec”? S-au putut convinge insisi ierarhii si preotii ei care oficiaza de atatea ori Sf. Liturghie in chip ostentativ in pietre “in aer liber”, - ca sa arate, chipurile, ca sunt persecutati si nedreptatiti atat de Biserica Ortodoxa cat si de noile autoritati de stat. De pilda, la Liturghia savarsita pe Campia Libertatii de la Blaj in ziua de 18 martie 1990, au participat ca la 3000-5000 de credinciosi din toata Transilvania, in pofida multelor invitatii si anunturi in presa! Este semnificativ faptul ca la hramurile manastirilor ortodoxe de la Nicula, Bixad, Prislop – ortodoxe la inceput, trecute cu forta in proprietatea unitilor de catre generalul Bukow -, au participat, in 1990, zeci de mii de credinciosi **ortodocsi**, care altadata aparținusera Bisericii unite! Si cu toate acestea ierarhii catolici de rit oriental pretind restituirea tuturor Bisericilor unite din 1948, chiar fara credinciosi!

Inseamna ca o restituire a bisericilor nu s-ar putea face decat recurgand la practicile generalului Bukow, care a atribuit in mod arbitrar unitilor 515 biserici ortodoxe! Pentru informarea opiniei publice trebuie sa retinem ca Biserica de care ne ocupam si-a amenajat o seama de capele in case particulare, suficiente pentru putinii credinciosi pe care ii are. Nu este lipsit de interes sa mentionam ca in protopopiatul Baia Mare preotii ortodocsi au facut celor uniti propuneri concrete in vederea instaurarii unei atmosfere de autentica fratie romaneasca: slujirea impreuna in bisericile ortodoxe, slujire alternativa, oferire de ajutoare materiale pentru construirea de biserici pe seama lor sau plata unor chirii pentru anumite locuinte in care sa fie amplasat capele. **Toate propunerile au fost respinse.** Un caz si mai semnificativ este cel de la Lugoj, unde – pentru a se instaura o atmosfera de pace – Arhiepiscopia din Timisoara le-a oferit o biserică. Drept raspuns, dupa ce a fost preluata, episcopul unit de Lugoj Ioan Ploscaru (80 de ani) a resfintit-o, motivand ca ea a fost “spurcata” de ortodocsi! Ca in evul mediu!

In ultimul timp, preotii catolici de rit oriental se indeparteaza in mod vizibil de vechile randuieli canonice, dogmatice si liturgice ortodoxe. Dam cateva exemple:

- nu considera valide tainele si ierurgiile ortodoxe: botezul (boteaza si a doua oara), cununia,

maslul, inmormantarea s.a.;

- nu mai respecta ajunarea ceruta pentru preoti inainte de savarsirea Sf. Liturghii (uneori slujesc dupa amiaza, deci dupa ce au mancat);
- nu mai respecta posturile traditionale randuite de Biserica Ortodoxa;
- impartasesc cu "ostie" pe oricine, chiar si pe cei care nu s-au spovedit (in aceasta situatie, preotii refuza primirea de prescuri de la credinciosi);
- nu mai folosesc la slujbe "glasurile" obisnuite pe vremuri in Biserica unita, ci imita cantarile specifice cultului romano-catolic;
- in multe situatii nu mai folosesc nici vesmintele bisericesci ortodoxe, ci pe cele catolice;
- hirotonesc oameni fara pregatire teologica (ingineri, medici, profesori, tehniciei) si fara o viata morala corespunzatoare, de regula dintre rudele actualilor ierarhi si preoti.

Perspective de viitor

Din cele expuse mai sus, speram ca e limpede pentru oricine ca actuala ierarhie catolica de rit grec din tara noastra nu urmareste altceva decat refacerea Bisericii exact cu aceleasi mijloace de constrangere, de intimidare si amagire cu care s-a lucrat in veacul al XVIII-lea. Mitropolitul Alexandru Todea – ca un nou Atanasie Anghel – urmareste distrugerea unitatii de credinta a poporului sau, urmareste sa semene vrajba si ura intre fiii aceluiasi neam. Daca astazi nu mai este sprijinit de Curtea imperiala din Viena sau de iezuiti, este sprijinit, in schimb, de episcopii romano-catolici din tara, fie maghiari, fie romani. Asa se explica faptul ca episcopii celor doua rituri din tara noastra au felurite intalniri si consfatuiri, refuzand insa dialogul cu reprezentantii Bisericii Ortodoxe din care s-au desprins. Uniatismul devina azi o piedica evidenta in calea dialogului teologic intre Biserica ortodoxa si Biserica romano-catolica, dialog initiat in urma cu zece ani. Comisia mixta internationala pentru acest dialog s-a intrunit in mai multe sesiuni plenare: Patmos 1980, Munchen 1982, Creta 1984, Bari 1986-1987, Nouul Valamo-Finlanda 1988 si Viena 1990. La 7 decembrie 1965 au fost ridicate concomitent – la Roma si Constantinopol – de catre papa Paul VI si patriarhul ecumenic Athenagoras, anatemele aruncate la 16 si 24 iulie 1054.

La cea de a sasea sesiune plenara a Comisiei mixte pentru Dialogul dintre Biserica Ortodoxa si cea Romano-catolica, intrunita la Freising, langa Munchen, intre 7 si 15 iunie 1990, s-a discutat pe larg si problema uniatismului. S-a constatat din nou ca uniatismul, ca model de unitate a Bisericii si metoda de realizare a ei, exclude din principiu dialogul. Toti cei prezenti au fost de acord **ca uniatismul trebuie respins**, pentru ca el se bazeaza pe dezbinare intre frati, pe sfasierea trupului unei Biserici surori; acolo unde a fost promovat, el n-a adus decat dezbinare si suferinta, intretinand un climat de incordare intre cele doua Biserici surori, Ortodoxa si Catolica.

Din moment ce ambele Biserici cauta dialogul, in vederea refacerii uniatiei crestine, cui i-ar mai folosi aparitia unei Biserici unite (catolice de rit oriental) desprinsa din trupul Bisericii Ortodoxe, care se situeaza intre cele doua Biserici si care nu impartasesc intreaga invatatura de credinta a nici uneia dintre ele? Un profesor de prestigiu, ca Ernst Chr. Suttner de la Facultatea de Teologie catolica din Viena, considera ca "dialogul si uniatismul se exclud reciproc" (**Dialog und Uniatismus**, in rev. **Una**

Sanota, p. 45. Jahrgang, N. 1/1990, p. 87). Cui i-ar folosi azi o Biserica unita generatoare de noi tensiuni, absolut potrivnice spiritului ecumenic promovat de toate confesiunile crestine? Cui i-ar mai folosi azi o dezbinare intre frati, pe teme confesionale, mai ales in Transilvania unde se pun probleme mult mai grave, de interes national? De ce sa ne dezbinam din nou dca 42 de ani a fost pace intre fiii aceluiasi neam? Care dintre credinciosii de astazi botezati “in legea ortodoxa” in ultimele patru sau cinci decenii ar mai accepta invataturile despre filioque, purgatoriu si azima sau alt slujbe, decat cele traditionale, ortodoxe? Sa de despartim doi nou pentru papa, pe care trebuie sa-l consideram “capul Bisericii crestine universale si urmasul Sfantului Petru” ? Dar oare ierarhii ortodocsi romani nu sunt “urmasii” fratelui acestuia, Sfantul Apostol Andrei, “cel intai chemat” de Mantuitorul (cf. Ioan, 1, 40-41), care a predicat pe pamantul Dobrogei noastre, la geto-daci? N-ar fi oare mai cinstit si mai intelept sa punem la loc de frunte, in misiunea noastra, “primatul” slujirii poporului roman si nu al papei? Cu ce a ajutat scaunul papal pe romani in decursul istoriei? Cu inchizitorii din secolele XIV-XV trimisi sa exterminate pe “ereticii si schismaticii” din Transilvania sau cu misionari iezuiti din secolul al XVIII-lea trimisi sa semene ura si dezbinare intre fiii aceluiasi neam romanesc sau chiar intre membrii aceleiasi familii!?! Sa ne intristam si sa ne dezbinam din cauza ambitiilor si a dorintei de dominare a unor ierarhi si preoti catolici de rit oriental, tocmai acum cand ni se cere mai mult ca oricand sa ne pastram identitatea etnica si confesionala in cadrul Bisericii stramosesti?

Daca in trecut se poate vorbi de o unitate etnica, lingvistica, culturala si spirituala romaneasca, in pofida unor granite nefiresti, cu atat mai mult ni se cere ca astazi, in noile conditii de viata de care ne-a invrednicit Dumnezeu, sa pastram unitatea de credinta pe care ne-au lasat-o ca sfanta mostenire stramosii nostri. A ne diviza din nou pe teme confesionale ar fi o adevarata tradare a intereselor mari ale neamului nostru. Toti avem, deci, datoria sfanta de a pastra unitatea de credinta preconizata de Petru Maior la inceputul veacului al XIX-lea, de patriotii anului 1848, de fauritorii actului unirii din 1918, de mitropolitii Nicolae Balan si Alexandru Nicolescu si de toti cei prezenti la adunarea de la Alba Iulia din 27 februarie 1939 si de cei care au realizat-o in toamna anului 1948.

ANEXE

Invatatii uniti despre unirea cu Biserica Romei

1. Inochentie Micu despre situatia romanilor dupa 1701

“De aceea amar se plange clerul si poporul roman unit, ca desi s-au folosit de toat mijloacele imaginabile ca sa-si dovedeasca sincera si adevarata unire, totusi **nu putura dobandi nimica** si n-au fost socotiti nici schismatici, nici catolici. Catolicii de ritul latin zic despre ei ca nu sunt catolici adevarati. **Unitii vad ca le-a mers mai bine pana au fost cu schismaticii, decat le merge acum**, caci atunci aflau totdeauna scut, atat la principii romani, cat si in Moscovia si cu sprijinul acestora tot mai erau bagati in seama atat la Curtea regeasca, cat si in principat, ori pe alta cale erau ajutati. Si daca se intampla sa nu li se faca ceva dupa dorinta lor, cel putin aceasta nu era o iniuria pentru ei, caci stiau ei bine ca dupa drept li se cuvine”.

Reprodus dupa traducerea lui Augustin Bunea, **Episcopul Inocentiu Klein**, Blaj, 1900, p. 119.

2. Episcopul Inochentie Micu despre teologul iezuit

“Teologii iezuiti nu apara clerul de maltratarile ce i le fac conationalii lor eretici si in loc sa-i lumineze pe acestia si sa-i aduca la calea adevarului, umbra sa converteasca, sau mai bine zicand **sa instraineze pe romani de la adevar**. Ei nu sunt condusi de zel apostolic, caci atunci ar avea camp destul de larg in sanul natiunii maghiare, ci de pofta de a rupe si micsora fundatiunea destul de mica a episcopului unit. Ei s-ar putea multumi cu colegiul lor din Cluj si cu residentele lor bogate din Sibiu, Alba Iulia, Brasov, Odorhei, de unde pot trimite propagatori ai credintei catolice cati le place. Dar nu au acest gand, ci cauta odihna in loc de munca, nu vreau sa se faca apostoli, ci sa porunceasca episcopului si clerului si sa-si improprieze o parte din cele 3000 fl. destinata pentru episcop, fara a lua in scotinta ca clerul unit nu are nici cu ce se hrani si imbraca. Din contra, ei vreau sa aduca si pe episcop la aceasta soarta trista si in fapta l-au si adus, caci episcopul nu are pentru sine quartir (locuinta, n.n.) corespunzator, trebuie sa se ingrijeasca de quartir pentru teolog si sa-i procure legume, fan, ovas si alte trebuincioase pentru casa si caii lui si prin aceasta sa se face provisorul teologului. Iata unde a ajuns demnitatea episcopala! Iata soarta noastra miserabila ne mai pomenita poate nicaieri in Europa.”

Reprodus dupa traducerea lui Augustin Bunea, **Episcopul Inocentiu Klein**, Blaj, 1900, p. 149-150 (dintr-un memoriu din 14 septembrie 1741).

3. Samuil Micu despre teologul iezuit

“In anul acesta 1701, alt diplomat (diploma, n.n.) s-au ivit cu numele imparatului Leopold, al carui original, fiind ca nu s-au aflat dup-aceaia depre dansul indoiala au fost; se zice ca iezuitii l-ar fi facut pentru theologul carele dintre iezuviti era langa vladicul romanesc, ca prin diplomatul acesta, mai tare sa-l intareasca langa vladici. Si dintre aceasta vladicii romanesti, baronul Inochentie Clain si Petru Pavel Arom lepada diplomatul acesta si nu voia a-l cunoaste a fi esit de la imparatul Leopold; pentruca in donatia sa, carea o au dat vladicului Athanasie, intraceaia zi si intracela an in care s-au dat si diplomatul ce se numeste al doilea leopoldin, pre Athanasie I il lauda ca au fost invatat si procopsit, iara intr-al doilea leopoldin se zice ca Athanasie I pentruca este om neinvatat si neprocopsit, carele nu stie canoanele, pentru aceia trebuie sa aiba langa sine un pater iezuvit, theolog de legea latineasca, carele sa fie causarum auditor generalis, adeca judecatoriu mai mare in lucrurile si pricele bisericesti.

Tot pre aceaia vreme s-au ivit supt numele lui Colonic, arhiepiscopul de la Strigon, o instructie cu carea se da invatatura theologului si se spunea ce dregatorie are. Dupa aceasta instructie, vladicul numai numele il avea, iara dregatoria episcopeasca o purta theologul intru atata cat vladicul se putea

zice vicariul theologului. Alta instructie era carea se zicea ca de la Roma au venit, carea de tot strangea puterea si avtoritatea vladicului, si pre iezuvitul theolog il punea cap mai mare si vladicului si clerului, ca vladicului, cum randuia aceeaia, nici a face visitatie, nici a hirotoni, nici a pedepsi pe cei rai, nici vro judecata a face, nici vro randuiala in cler a face, nici slujitori a-si baga sau a-i lasa si muta ii era slobod fara de voia theologului, inca nici carti a scrie si a le trimite mai nainte de a le arata theologului si nici un sabor sau sfat a face, intru care sa nu fie indreptatoriu theologul si alte mai multe.”

Reprodus la Gheorghe Sincai, **Opere III. Hronica romanilor**, tom. III, ed. Florea Fugariu, Bucuresti, 1969, p. 262-263.

4. Gheorghe Sincai despre uniatie

“Unirea, mai pe urma, **numai popilor au folosit**, ca acestia au dobandit putina scutinta, cam anevoie, dara nobilii au ramas cu buzele stramboiate pana astazi, caci latinilor destul le iaste ca **insaland pre romani in patria lor, au putut invinge cu numarul pre calvini**, carii in sine erau cei mai tari in timpul acela.

Unirea n-au stat, nici sta din alta, fara numai sa nu clevetim pre cei ce sa tin de Beserica Romei, pentru obiceiurile lor, iara noi romanii sa tinem obiceiurile Besericei Rasaritului, si latinii inca sa nu ne cleveteasca pe noi, caci cele patru punturi (florentine, n.n.) care sunt intre uniti si neuniti (cu iertare sa fie zis de mine), necum sa le stie romanii cei prosti si neinvatati, dara dintre carturararii romanesti inca multi nu le inteleg, ci numai pleave vorbesc, neintelegand unul pre altul.”

Reprodus dupa Gheorghe Sincai, **Opere II. Hronica romanilor**, tomul II, Editie ingrijita de Florea Fugariu, Bucuresti, 1969, p. 184.

5. Petru Maior despre episcopul Ioan Patachi (1723-1727) si despre inovatiile introduse de el in cult

“Dupa moartea lui Athanasie au urmat vladicia romanilor din Ardeal Ioan Patachi sau Nemes, daruit de la imparatie cu titula de “liber baro”. Acesta fiind nascut roman si de lege greceasca, trecuse la legea cea popistaseasca; de unde, fiind ales vladica in partea romanilor celor din Ardeal, iarasi se intoarse la legea cea greceasca a romanilor. Cum ca aceasta atunci cand fu ales vladica in partea romanilor, era de lege popistaseasca, mai mult batrani de ai nostri in pruncia mea am auzit povestind; unii inca zic ca sa fi fost tocmai iesuvit ...

... Ioan Patachi mai mult au fost theolog sholasticesc decat theolog dogmaticesc, deoarece opreaste nimene sa nu cuteze a tine a cea cartulie (Invatatura bisericeasca de cele sapte taine, Ramnic, 1724), in carea se zice, ca la Sfanta Liturghie se preface painea in trupul si vinul in sangele Domnul nostru Is. Hs., prin cuvintele aceale: “Si fa adeca pana aceasta cinstit trupul Hristosului Tau. Iara ce e in paharul acesta, cinstit sangele si c...” De ar fi de tinut acea porunca a vladicai Ioan Patachi, atunci si cartile acelor mai invatati dascalii latini ar trebui sa le lepadam, carii asemenea invata si cu tari doveade

adeveresc ca prin cuvintele acele se savarseste taina Evharistiei ...

Cum s-au pus theologul cel popistasesc in coastele vladicului celui romanesc, indata aceia i-au fost grija cea mai mare, ca acel obicei a Bisericii cei grecesti de a desparti pre muiere de barbat pentru cuvânt de curvie si a da voie sa paseasca la alta casatorie, sa-l radice dintra romani si potrivnicul obicei al popistasilor sa-l bage. Acum dobandi intocmita vreme, ca vladica Ioan Patachi inca nu numai invatase theologia la popistasi, ci si legea multi ani o tinuse cea popistaseasca. Deci amandoi si cu invatatura si cu fapta procopsiti in popistasi si putin stiutori de legea greceasca, asezara aceasta, ca toata desparteniia sa fie oprita!

Iara romanii sunt de lege greceasca; si cu acea tocmala se fecera unitii ca nici la un obicei de a popistasilor nimene sa nu-i sileasca, nice altii, nice vladica.”

Reproduse din P. Maior, **Istoria Bisericii romanilor**, Buda, 1813, p. 376-377, 384, 385, 387.

6. Petru Maior despre propovaduirea uniatiei sub episcopul Athanasie Rednic (1764-1772)

“ Atunci vladica Athanasie Rednic, urmatoriul lui Petru Pavel Aron, se inpulpa (horai, n.n.) a esi si a propovedui prin tara unirea ca sa-i intoarca pre neuniti la dansal om mai nascut spre calugarie decat spre vladicie, om inchis, netocmit spre a inblanzi si a trage norodul catre sine; pre neuniti cu catane ii silea sa se adune a auzi propovaduirea lui; mare parte a zilei cu propovedania sa, cu dovediri theologhicesi, norodului celui prost (simplu, n.n.) necuprinse (neintelese, n.n.) ii tinea. (Pe) langa aceste, zografise saborul de la Florentiia pe o panza lata in chip de un arbore mare; intr-un ram framt de a arborului acestuia, cum imi aduc aminte, se vedea Fotie patriarhul Tarigradului. Pre aceiasi panza se vedea intra alti parinti pe Petru Pavel Aron, carele cu putin mai nainte fusese vladica in Ardeal, cunoscut din fata la multi din cei ce vedea chipul acela si auzia cuvântul vladicului Athanasie; intra auzitorii acestia era si preoti neuniti carii stiiia istoria saborului de la Florentiia ce fu inainte de jumătate suta a cincisprezece. (1439, n.n.). De vreme ce dara nu e adevarat, Petru Pavel Aron sa fi fost in saborul de la Florentia, cum se vedea pre panza aceia, preotii pre de laturi il facea de minciuna pre propoveduitoriul vladica, si asa toata invatatura lui o lipsea de crezământ si oamenii se igretosa de panza aceia, intru carea era inchipui saborul de la Florentia si pre vladica nici intr-o sama nu-l baga. Si asa vladica Athanasie ostenindu-se in zadar si pre clericii shilastici, pre care ii purta cu sine pentru cantare, pagubindu-i intru invataturile lor, fara de nici un rod se inturna acasa.”

Reprodus dupa Petru Maior, **Istoria Bisericii romanilor**, Buda, 1813, p. 114-115.

7. Petru Maior despre tologii uniti

“Si acuma se afla unii si prin partile noastre carii invatand la Roma theologia socotesc ca numai acelea sunt adevarate carea le-au auzit la Roma si doar sangele si l-ar varsa pentru monarchia papei. O! de-ar fi aparat Dumnezeu neamul romanesc de acest feal de oameni invatati si theologi! carii numai cu autentia, cu tiful si cu valfa ce au in haine si in locul lacasului sau vreau sa invinga pe toti; de spun ceva

de la Roma sa taci, sa inlemnesti, sa casti gura. De arati din Sfintii Parinti, din soboare si din istoria cea veche a Bisearicii asupra povestilor lor, indata esti schismatic si mai rau decat ereticii. Trabuie inaintea acestora toti sa plece capetele, sa-i chemi rabi, domnule, maria ta si alte titluri ce se impotrivesc cinului calugaresc. Si in aceasta lucrand, li se pare ca atunci tan mai tare canoanele bisericesci si aduc slujba lui Dumnezeu. O vremi, o obiceiuri!”

Reprodus din **Procanonul** lui Petru Maior, ed. II, ingrijita de Prot. Dr. Grigorie Marcu, Sibiu, 1948, p. 68-69.

8. Simion Barnutiu (1808-1864) despre unirea cu Biserica Romei

“Cand se luptau romanii cu calamitatile acestea, ungerii catolici ardeleni inca scapatasera foarte tare si scazusera cu numarul sub domnirea principilor reformati nu puteau scoate nimica la cale in diete, nici aiurea in favorul catolicilor. Deci ei se folosira de imprejurarea cea favoritoare in care se afla(u) acum supt domnirea Casei de Austria si chemara pe romani la uniune noua, legandu-le (fagaduindu-le, n.n.) toate drepturile, privilegiile si bunatatile Bisericii catolice daca vor parasi catolicismul sau ortodoxia Bisericii rasaritene si vor imbratasa catolicismul Bisericii apusene. Asa romanii, ca sa scape de batjocurile cele multe, se plecara de acceptara aceasta uniune cu ungerii – zic intr-adins cu **ungurii**, nu cu **Roma**, pentru ca credinta catolica si usurarea romanilor nu era scopul ungerilor, ci aceste (erau) numai niste imprejurari favoritoare, de care ungerii se bucurau si se foloseau ca de imprejurarea domnirii austriace, ca sa-i poata trage pe romani in partea lor, ca nici nu-i durea de sufletele romanilor, nici nu le doria fericirea, ci ii durea numai de aceea ca (de) ce poarta protopopii romanilor pe umeri pe superintendentele calvinesc si nu pe episcopul de la Alba Iulia sau pe rectorul iesuitilor din Cluj; de aceea ziseil ca uniunea aceasta au facut-o ungerii singur pentru binele lor, nu in folosul romanilor... despre uniune, in acest inteles, zic eu, ca Strigoniul (Arhiepiscopia de Esztergom, n.n.) o a motivat in favorul Bisericeii ungeresti si spre subjugarea si caderea celei romane; Strigoniul o a plantat in inima imparatului Leopold si a romanilor; Strigoniul o a udat prin iesuiti; Strigoniul o a smuls dupa aceea tot prin iesuiti din inimile unei parti a romanilor si poate ca tot Strigoniul o va smulge si din inimile celeilalte parti – daca nu se va lasa de metropolitura, de protectorat, de primatie si suprematia si de orice domnire si influenta asupra Bisericii romanilor. Supt inalta protectiune a acestui Strigoniu fabrica (u) iesuitii diplome false, scoteau rescripte de la Curte si bule de la Roma pentru noua subjugare a Bisericeii romane sub titlul de episcopat al Fagarasului; numai simplitatea preotilor romani apara demnitatea Metropoliei romanilor de n-a apus cu totul, ci continuara si dupa uninea aceasta, ca si inainte de ea, a canta in toate bisericile romane tot pe arhiepiscopul lor, ca mai nainte. Ce folos putea sa aiba Roma.

Sa zicem insa, ... cum din fantana uniunii au curs niste mijloace materiale pentru romani, cu care nu putin s-au ajutat, fiind cu totul despuiati de averile bisericesci sub principii calvinesti; sa zicem ca din uniune a iesit privilegiul preotilor romani de a nu sta la judecata incat pentru persoanele lor, fara numai inaintea sinoadelor Bisericeii romane; sa zicem ca uniunea a nascut si scoalele Blajului din care au rasarit o multime de lumini intre romani, sa zicem ca unirea a dat ocaziune unor romani de ne-au adus memoria inceputului si a sangelui nostru din Roma si au semanat din nou virtutile strabune in

pământul Daciei; să zicem, în urmă, ca uniunea i-a înviat pe romani din lesinare, uniunea i-a deșteptat din somn și le-a insuflat spirit de viață, ca să lucreze la îndreptarea sortiilor noastre de la Inocențiu până în ziua de astăzi; **sa nu uitam, inasa, a pune în cumpana și vulnerile (ranile, n.n.) înfipte natiunii noastre, prin uniune, dacă voim a ne cunoaște raporturile noastre cu ungurii** și în acest respect.

Îndată la începutul uniunii vedem în sinoadele noastre de pătrele rector al ieseștilor prezidând în locul superintendentului reformat și pe alt ieseștit îl vedem neîncetat în coastele episcopului nostru priveghindu-l ca pe un făcător de rele. Apoi spuneti-mi, ce diferențe este între superintendentul de Tofeș și ieseștitul Baranyi; care din amândoi a fost mai bun pentru romani? Îndată după unire episcopul catolic din Alba Iulia încalca peste arhiepiscopul nostru și-l face vicar, în înfrunță, în dojeneste, în vizita ... iar arhiepiscopul de Strigoni (Esztergom, n.n.) îl desbracă de demnitatea arhiepiscopască și și-l face sufragane; și Biserica noastră o bagă în nou jug ungureșc. Cu servitutea aceasta nouă se introduce în clerul roman un servilism nou, împreună cu o îngâmfare mizerabilă, mai ales în referință către cei neuniți, care n-aveau privilegiul unitilor... Ce a păcătuit Biserica noastră? - Întrebam și noi ca episcopul Inocențiu -, dacă nu cumva n-a păcătuit unindu-se, de se pedepsește infamia de desertoriu? Cu uniunea deodată a intrat o ură între romani care a ținut mai bine de 80 de ani. Iertati-mă fraților! să trec cu vederea furiile iadului, care i-au sfășiat pe romani în aceste timpuri nefericite, nu postulați (cereti, n.n.) ca să descriu cum se certau fiii cu părinții; cum se bateau frații fără să știe pentru ce; cum se afuriseau preoții noștri unii pe alții, cum lucrau marii ungurești și mai ales episcopii lor înaintea Curtii ca să-i facă uniți cu puterea pe romani; cum întărata(u) pe episcopii uniți și pe calugari ca să facă proseliti din romani; și aceștia nu vedeau că sunt numai unelte cu care se folosea invidia ungurească, ca să tulbure pacea între frați. Cine ar putea spune suferințele romanilor sub acele tulburări? Cei neuniți n-aveau nici preoți, nici episcop, până ce căzura sub jug sârbesc; nu-i apăra nici o lege în țară și pe deputații ce-i trimiteau la Curtea împărătească dușmanii lor făceau de-i puneau la prinsoare. Atât erau de mari relele, care le sufereau natiunea română în urmă uniunii, încât încă de la anul 1735, asadar numai peste 35 de ani după făcuta uniune, se plânge amar protopopul unit Nicoara Bieanul către episcopul Inocențiu cu aceste cuvinte: **“Tare mă tem că nu vom avea alt folos din unirea aceasta ce o am făcut; ci vom rămâne numai cu ura dintre frați și cu muștrarea cugetului”**. Nu mult după aceasta, alt protopop predica în biserică aceasta, că **“i-au înșelat pe romani cu unirea”**; însă acum era târziu, pentru că ura era acum înrădăcinată între frați și dușmanii romanilor, care nu dorm niciodată, priveghiau ca să nu se stingă vreodată din mijlocul lor acest foc infernal”.

Reprodus după Simion Barnuțiu, **Romanii și Ungurii. Discurs rostit în catedrala Blajului la 2/14 mai 1848**. Cu introducere și comentariu de G. Bogdan Duica, Cluj, 1924; Cornelia Bodea, **1848 la romani. O istorie în date și mărturii**, vol. I, București 1982, p. 456-458.

9. August Treboniu Laurian (1810-1881) despre desbinarea bisericească a romanilor transilvăneni

“Pe lângă toate aceste decrete și mandate imperiale guvernul și ordinele transilvane știu așa de bine să întoarcă lucrurile, ca românii să rămână tot în starea de apăsați și de despoiați de drepturile

cetatene. Dupa decretele imperiale trebuia ca intre cele pentru religii primite: catolica, luterana, calvina si ariana (unitariana, n.n.) sa fie o egalitate perfecta, persoanele bisericesti sa se bucure tot de aceleasi scutiri si libertati, laicii sa aiba tot aceleasi drepturi, dupa starea lor de nobili, liberi si iobagi. Romanii se numarau acum intre catolici si trebuia atat in respectul bisericesc, cat si in cel politic sa se impartaseasca de toate beneficiile la care au dreptul catolicii de la dregatoriile cele mai mari pana la cele mai mici. **Catolicii dobandira mult prin unirea romanilor, caci isi inmultira numarul in comparatiune cu celelalte secte, asa incat le intrecea pe toate ...**”

“Romanii, afara de micile scutiri ale personelor bisericesti, nu dobandira nimica prin unire, ba inca si pierdura. Pierdura independenta lor ca romani si ca religionari de ritul oriental care o aveau ei mai inainte pe langa toate asupririle ce intampinau din partea eterodoxilor; pierdura arhiepiscopul, caci acesta dupa unire se degrada la starea de simplu episcop, supus censurii iesuitilor si suprematiei arhiepiscopilor catolici, pierdura chiar nationalitatea. Cei mai multi romani care se inaltara cu incetul, din intamplare – inca dupa dreptele pretensiuni care le aveau ca romani uniti – la dregatorii mai inalte intre ungurii catolici, trecura de la legea de ritul oriental la cea de ritul occidental, supt pretextul ca acestea sunt acum tot una si cu modul acesta se lapedara si de natiunea lor si se ungerura. Atari exemple avem prea multe. Acestea strica atat de mult, incat romanimea nu putu de loc sa se ridice din starea de pebeitate, caci oricare se inalta peste dansa, isi parasia natiunea. Vezi unde duce lucrurile intriga machiaveleasca! Romanii ar trebui sa stie ca ei sunt romani; si chiar cand ar fi cu totul catolici, ar trebui sa se sustie ca romani si sa figureze ca romani.”

Reprodus din **Magazin istoric pentru Dacia**, vol. IV, Bucuresti, 1847, p. 326-329.

10. August Treboniu Laurian catre profesorul ortodox Nicolae Barasescu, indemnandu-l la refacerea unitatii bisericesti

“Ce face frate pe acolo? Di ce taceti, dice sedeti? Acum e timpul. Adunati-va, vorbiti, faceti cereri: la Universitatea saseasca, la guvern ... la dieta, la Curte. Sa se adune romanii, sa se uneasca intre sine. Legea romana, fara deosebire de uniti si neuniti. **Cereti arhiepiscop romanesc in Transilvania. Stricati unirea cu catolicii.** Ocupati episcopiile din Banat cu romani. Doi episcopi in Banat, unul la Arad, unul la Oradea, unul in Bucovina, doi in Transilvania. Acestia pot sa aiba un arhiepiscop roman. Cereti sobor universal romanesc.”

Reprodus dupa Silviu Dragomir, **Din corespondenta dascalilor ardeleni in 1848**, in vol. **Omagiu lui Ion Bianu**, Bucuresti, 1927, p. 156-157.

11. Alexandru Paiu Ilarian (1828-1878) despre unirea cu Roma

“In asta forma facura romanii uniunea cu Biserica Romei, care a fost un adevarat pact cu conditiuni cu catolicii transilvaneni, cari inca era foarte asupriti pe atunci de catre calvinii pe alta parte,

se poate considera ca un act curat politic din partea romanilor asupriti, care credeau ca prin aceasta nu numai vor scapa de persecutiunile cele grele, ci vor castiga si drepturi egali cu celelalte natii si religiuni.”

“Prin unire, afara de scutiunile unor persoane bisericesti, nu castigara romanii nici un drept, ba asa isi stiura bate joc ungerii si sasii de toate decretele si resolutiunile imparatesti, incat ei tot de tolerati se considerara si dupa unire pana in 1848 si la deregatoriile tarii, cari se imparatia dupa cele trei nationalitati si patru religiuni recepte, foarte arareori se puneau si vreun roman unit, fiindca zicea ungerii: “Acum tot atata este, s-a pus un catolic, voi inca catolici sunteti” si daca se puneau vreun roman unit, trebuia sa dea nu numai de unit, ci chiar de catolic si prin aceasta se facea unger. Suma de inteligenti (intelectuali, n.n.) romani, cari apucara la ceva deregatorie, se ungerira cu chipul acesta si apoi toti lapedatii (renegatii, n.n.) era inca mai periculosi pentru romani decat chiar insisi ungerii. De la unire incoace se pierdu dreptul metropolit al romanilor din Transilvania; arhiepiscopul de la Strigoni cu pretest de protektorat isi aroga drept de mitropolit peste romani; iar in coastele episcopului sta teologul iesuit, ordinar de episcop oarescare al clerului, cum se zicea, pentru starea cea de jos de invatatura, in care se afla acelasi ramas de supt episcopia greceasca dimpreuna cu poporul, - supt a carui iesuit censura Biserica romaneasca, nu era mai putin dependenta decat pe timpul censurei superintendentilor calvini.”...

“In urma, de la unire incoace de o parte vazand romanii ca prin unire mai mult perd decat castiga, si amarandu-se de purtarea cea arogatoare si scandaloasa a iesuitilor, apoi sumutati (instigati, n.n.) si de straini, carora nu le placea ca romanii sa fie toti intruniti (cum zice Petru Maior: o meteahna straina voi ca romanii sa se desbine in doua parti), mai adage si fanaticismul nutrit nu numai de straini, ci si de nestiinta, **impreduna a se abateri de la facuta unire,** misionari din Tara Romaneasca si de la sarbi umbra prin tara spre a-si castigari proseliti; ura nespusa, certe sangeroase se nascura intre fratii de un sange din cauza unirei si neunirei.”

Reprodus dupa Alexandru Papiu Ilarian, **Istoria romanilor din Dacia Superioara**, I, Viena, 1852, p. 57-60.

12. Alexandru Papiu-Ilarian despre teologii uniti

“... Sincai, ca si Clain episcopul, Clain calugarul, Petru Maior si toti blajenii luminati din secolul al XVIII, **cunoasteau tot raul fatal produs de unire ... Voi, iesuiti romani de la Oradea Mare, de la Gherla ...** si de aiurea, voi cari in aceste zile ale luminei si ale libertatii cutezati a indemna pe romani sa mearga la sinodul catolicilor din Pesta, voi, cari mergeti cu cutezanta pana a da romanilor uniti numele strain si urat de catolici... Voi, cari prin acest si altele asemenea criminale apucaturi, cereati a rupe de tot o parte insemnata a romanilor din corpul cel mare al natiei, auziti de profetul Sincai si pana e timp, convertiti-va!”

Reprodus din Al. Papiu-Ilarian, **Viata si operele lui Gh. Sincai**, Bucuresti, 1870, p. 32-34.

13. Preotul unit Dr. Stefan Pop (1866-1947) arata motivele pentru care revina la Ortodoxie (2 iunie 1923)

“Am iesit din sanul Bisericii greco-catolice nu din vreun resentiment personal si mai poutin pentru vreo suparare cu Prea Sfintia Voastra...

Dar spre a nu Va supara poate prin lungimea vorbii mele, tin sa V-o declar solemn: motivele trecerii le-am scos din studiile indelungate, care mi-au dat convigenza despre puritatea credintei Bisericii ortodoxe orientale si care m-au intarit si in cealalta convingere a sufletului meu romanesc, ca Biserica ortodoxa orientala este mama buna a neamului romanesc; astfel, viitorul acestul neam, constituit in stat national, il vad asigurat pentru veacuri numai in cadrele Bisericii sale nationale, neatarnatoare de nici un fel de legaturi si interese straine din afara.

Studiul trecutului si prezentului Bisericii crestine te face totdeauna si pretutindena ortodox si facandu-te, te mentine totdeauna si pretutindena ortodox integral, convins si practicant.

Istoria Ortodoxiei, imbinata si combinata cu trecutul romanesc, cu viata lor de azi si de maine, te leaga sfant si indisolubil de Sfantul Sinod ortodox, oriental, national, autocefal din metropola Patriei. In afara de granitele acestei Meca ortodoxe si romanesti, nu se afla adevar de mantuire si odihna sufleteasca, nu-i modru de viata si pace nationala; nu-i fericire integrala romaneasca!... Asa trebuie sa intelega azi, la “plinirea vremii”, si dupa o ratacire de doua veacuri si mai bine... banatenii si ardelenii nostri uniti... si sa revina la fagasul traditionalei noastre Ortodoxii romanesti...”

Reprodus din vol. Stefan Pop, **Framantari romanesti in jurul scaunul episcopal ortodox de la Arad**, Arad, 1929, p. II-III.

14. Preotul profesor unit Dr. Ioan Pasca (1892-1949) arata motivele pentru care revine la Ortodoxie (1 ianuarie 1924)

“Subsemnatul demisionez din slujbele incredintate mie... Ma simt inasa obligat ca atunci cand demisionez din cea mai importanta slujba, a unui director spiritual al Academiei teologice din Gherla, sa arat motivele hotararii luate. Nu pot sa continui cu constiinta impacata implinirea slujbei, care vrand-nevrand, statorniceste in ea divizarea religioasa facuta de streini intre fiii aceluiasi neam, cu scopul de a ne anihila. Din acest moment, cand am cunoscut ca divizarea religioasa a romanilor n-a fost un act de convingere, ci unul impus de straini cu sila, de o parte, si prin favoruri si privilegii de alta parte, nu mai pot sa dau modestul meu concurs pentru reabilitarea si statornicirea silniciei, care azi isi arata urmarile sale nefaste mai mult decat ori si cand. Nesfarsitele procese, neintelegeri intre preoti si credinciosi, hotararirile luate nu dupa dreptate ci oportunitate, slabirea disciplinei la cler si popor, sila morala de a ierta si a trece cu vederea crime canonice, toate isi au originea in divizarea noastra religioasa si iesirea din haosul care abia este la inceput, nu este decat prin revenire de buna voie la unitatea religioasa.”

Reprodus din brosură **Preoti romani care rup pecetile cu Roma**, Arad, 1924, p. 16-17.